

GEÇMİŞİ TARİHSELLEŞTİRMENİN BİR ARACI OLARAK TARİH DİZİLERİ: DİRİLİŞ, PAYİTAHT, KÛTUL'AMÂRE

Özlem AVCI*

ORCID: 0000-0003-4563-9767

Öz

Bu çalışmada kültürel mecralarda (edebiyat alanından sinemaya kadar) kurgulanan tarihsel söylemin, nasıl bugünün söylemi haline dönüştürüldüğü üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca siyasi söylemin kurgusal bir biçimde televizyon alanına nasıl taşındığı ve siyasi söylemin bir güçlenme aracına nasıl dönüştüğü tartışılmaktadır. Edebiyat alanından ödünç alınan bu tartışmanın, son dönem televizyon dizilerinde nasıl ortaya çıktığı ve kamusal mecralarda nasıl bir söylem alanı ve söylem birikimi yarattığı sorunsalı üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu konuda TRT'nin üç önemli tarihi içerikli yapımı olan ve oldukça yüksek izlenme oranlarına sahip olan *Diriliş: Ertuğrul*, *Payitaht: Abdülhamid* ve *Kütul'Amâre: Mehmetçik* dizileri, geçmişin bugünden nasıl yeniden kurgulandığının ve geçmişin bugünün ideolojisi tarafından nasıl yeniden üretildiğinin bir göstergesi olarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca dizi içeriklerinin, gündem siyasetle ve iktidar ilişkileri ile olan görünür bağları üzerinde de durulmuştur. Söz konusu olan diziler, bu çalışmanın hareket noktası olan ve temel iddiası olan, "geçmişin bugüne nasıl hizmet ettiği" ve "tarihin siyasal iktidarlar için ne ifade ettiği" sorunsalının gözlemlendiği örneklerdir. Bu çalışmada kimlik, kültür, vatan, kolektif bellek, nostalji kavramlarıyla birlikte tartışılan diziler örneğinden hareketle, tarihin bu kadar gündeme taşınmasının (hem kurgusal alanda, hem de reel siyasette) siyasal iktidarlar açısından önemi tartışılmaktadır. Bu noktada ise "siyasi iktidarlar tarihe neden ihtiyaç duyar?" sorusu üzerine odaklanılmıştır. En çok izlenen bölümler, bölümlerden sahneler, alıntılar, sosyal medya paylaşımları ve bu paylaşımlara yapılan yorumlar dikkatle incelenmiş ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Diziler, Söylem, Bellek Siyaseti, Millilik ve Yerlilik

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesini Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ozlemavci7@gmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 25/10/2018 Kabul Tarihi: 18/04/2019

Historical Series As A Medium Of Historicalizing Hi/Story: Diriliş, Payitaht, Kütul'amâre

Abstract

In this study, how the historical discourse that fictionalized in the cultural areas (from literature to cinema) has been transformed into the discourse of today. It also discusses how political discourse moves fictionally into the field of television and how political discourse transforms into a tool of empowerment. This debate that is borrowed from literature can be analyzed through the question of how it emerged in the recent television series and what kind of discourse area and discourse accumulated in the public spaces. *Diriliş: Ertuğrul*, *Payitaht: Abdülhamid* ve *Kütul'Amâre: Mehmetçik* that are the series of TRT's three major historical productions and they have high ratings, are an important indicator of how the past has been reconstructed today and how the past is reproduced by today's ideology.

Also, the liaison of the contents of these series with current events and power relations, emphasized. Hence, they are examples of focal point of problematic, which are "how the past served today" and "what is the meaning of history for political power". After all, by the example of the series which are discussed with the concepts of identity, culture, dormitory, collective memory and nostalgia, it is discussed why history has moved so much to the present day (both in the fictional area and in real politics) for political power. At this point, overall this study focused on the question "Why do political powers need history?" Most watched episodes, scenes and quotations from episodes, social media shares and comments on these shares, it has been carefully examined and analyzed with content and discourse analysis methods.

Keywords: Historical TV Series, Discourse, Memory Politics, National and Local

Giriş

Tarih, ele aldığı öznenin egemenliği altına girmiş bir "edebiyat" tır.

Michel De Certeau (2009:51)

Lorenz'e göre tarih yazmak temelde genişletilmiş eğretilme ve olgusal temsil kurmacasıdır (2013:172). Peki *tarihi göstermek de bir eğretilme ve olgusal temsil midir?* İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yapar, fakat keyiflerine

göre, kendi seçtikleri şartlarda değil, geçmişten aktarılmış, zaten var olan, önlerinde buldukları verili koşullar altında bunu yaparlar. Tüm ölmüş kuşakların geleneği bir kabus gibi yaşayanların bilincine çöker. Ve tam da şeyleri ve kendilerini dönüştürmekle, henüz ortada bulunmayan bir şeyi yaratmakla uğraşır göründüklerinde, böylesi bir devrimci bunalım çağında, korku içinde geçmişin ruhlarını yardıma çağırırlar. Dünya tarihindeki bu yeni sahneyi geçmişin saygın kılığıyla ve diliyle sunmak üzere, geçmişten alınma isimleri, savaş şiarlarını ve kostümleri kullanırlar (Marx, 2016:20).

Geçmişe ait olan kahramanların ve kahramanlık anlatılarının destansı bir dille ve görsellikle anlatılması ve bu hikayelerin ekranlardan ödünç alınarak siyasi dile de taşınması, siyasi iktidara nasıl bir fayda sağlar? Ya da siyasi iktidarın bundan beklentisi nedir? Devletin siyasi gücünü de temsil eden Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının daha önceki seçim propaganda filmlerinde yapılan icraatlar ve yapılacak olanlar anlatılırken, son dönem siyasi seçim öncesinde tarihe sıkça vurgu yapıldığı görülür. 24 Haziran 2018 seçimlerinden bir hafta öncesinde yayınlanan ANKA Kuşu – Türkiye Vakti[†] videosu ise tüm diğer seçimlerden farklı olarak Alparslan'dan Melihsah'a, Kayı boyundan Kuruluş'a ve Osman Bey'e, Fatih'ten Kanuni'ye, Abdülhamid'den Gazi Mustafa Kemal'e Kurtuluş Savaşı'na ve bugüne kadar gelen bir hikayeyi anlatır. Her dönüm noktasında ateşten kanatları olan Anka Kuşu küllenir ve yeniden doğar, dirilir. Plevne marşı eşliğinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın okuduğu metin de oldukça dikkat çekici ve etkileyicidir. Ve oldukça başarılı olmuştur. Bu video sanki bu makale de bahsi geçen üç dizinin toplamı olan bir yapımdır. İçeriğinde bu üç dizinin kahramanları ve hikayeleri vardır. Son 16 yıldır ülke siyasetinde tek başına iktidar olan bir parti, siyasi söyleminde neden geçmişe, tarihe ve tarihteki önemli dönüm noktalarına bu kadar çok vurgu yapar?

Bu makalede siyasal iktidarın geçmişle nasıl bir ilişki kurduğu ve bu ilişkiden nasıl bir beklenti içinde olduğu sorgulanmaya çalışılmaktadır. Bu sorgulama ise TRT'nin en çok izlenen üç önemli tarih dizisi üzerine odaklanarak yapılmıştır: *Diriliş, Payitaht, Kütul'amâre*. Bu dizilerin 2018 sezon finaline kadar olan bölümleri taranarak, içerik ve söylem analizi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Elbette söylem analizi, dil, temsil ve söylem/ideoloji arasındaki güçlü ilişkinin açığa çıkarılmaya çalışılmasına dayanır. Çünkü dil, söylemin/ideolojinin ilk ve en önemli taşıyıcısıdır. Bu üç dizinin ana çizgisini oluşturan tarih, kimlik, bellek, kültür, inanç kavramları teorik olarak tartışılıp, dil ve temsil ölçeğinde dizilerdeki görünümleri ve söylem üzerinden iktidar ilişkilerini nasıl kurdukları anlaşılmasına

[†]<https://www.youtube.com/watch?v=SC9jxkny9CA> (erişim tarihi: 17.07.2018)

çalışılmıştır. En çok izlenen bölümler, bölümlerin en dikkat çekici sahneleri ve özellikle sosyal medyada paylaşılan bölümler, sahneler, alıntılar ve bu paylaşımların altındaki yorumlar dikkatle incelenmiştir. Sonrasında ise makalenin odak noktasını oluşturan kavramlarla olan mütekabiliyeti tartışılmıştır. Diğer yandan gündem siyaseti ve siyasi iktidarın dizi yapım ve içeriği ile kurdukları doğrudan bağlantılarda değerlendirmeler dahil edilmiştir. Çünkü bu diziler siyasi iktidarın, iktidar ilişkilerini kurmada (hem ulusal hem de uluslararası alanda) önemli bir aracı haline gelmiştir. Ayrıca medya araçları dördüncü kuvvet olma rolünü hala başarı ile sürdürmektedir. Tüm dünyada sadece bu tarihi diziler değil, Türkiye yapımı diziler oldukça başarılıdır ve Türkiye için bir kültür endüstrisi rolüne sahiptir.

Medya araçlarının ve özellikle televizyonun güçlü bir araç olması (geniş kitlelere ulaşması, yönlendirici ve kanaat oluşturma etkisi açısından), bu mecradaki içeriğin bir güç unsuru olarak kontrol edilmesi ve söylemin yaygınlaşması, güçlendirilmesi için fırsatlar sunan bir araca dönüşmesini kolaylaştırmıştır. Sadece ülke içinde değil, uluslararası alanda gösterildiği ülkelerde de yarattığı etki bakımından bir “soft power / yumuşak güç”[‡] etkisine sahip olarak değerlendirilmesi bunun bir göstergesidir.

Televizyonun yaygınlığı ve insanların gündelik yaşamlarında önemli bilgi alma ve eğlence alanı olarak işlev görmesi, televizyonun önemini ve gücünü arttırmıştır. Televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak gücü ve etkisi üzerine eleştirel tartışmaların başladığı Frankfurt Okulu, içerik ve içeriğin insanlar üzerindeki etkisi üzerine odaklanarak, aracın nasıl bir kültürel üretim alanı olduğu üzerinde durulmuştur. Kitle kültürünü oluşturan ve yaygınlaştıran etkili kitle iletişim aracı televizyon olmuştur. Kitle kavramını Freud ve Le Bon ile tartışmaya başlarken, kitle haline gelen toplulukların iktidarın tahakkümü altına kolayca girebileceği, bireysel ve öznel irade özgürlüklerini kaybederek bir otoriteye bağımlı hale geldiği konusu üzerinde durulur. İlk olarak Adorno'nun kullandığı “otoriteryen kişilik” kavramı, bir iktidara, güç odağına bağlılığı / bağımlılığı ifade eder. Adorno, Nazi Almanya'sından örneklerle tartıştığı kavramın odağına “baba” figürünü koyar (Adorno, 2011:124). “Otoriteryen kişilik” kitle haline gelmiş toplumlardaki bireylerin en belirgin özelliğidir. Bir diğer tartışma noktası ise televizyonun (genelde ise kitle iletişim araçlarının) kültürel ürünlerin üretildiği bir üretim alanı olarak işlev görmesidir. Adorno'ya göre kitle iletişim araçları (medya), iktidar ilişkilerinin yeniden kurulduğu, güçlendiği ve

[‡] 1980'li yılların sonunda Uluslararası İlişkiler teorisyeni Joseph Nye tarafından kullanılan “Soft Power / Yumuşak Güç” kavramı, “bir devletin, diğer bir devlet üzerinde güç veya zor kullanmadan, bu devlete istediğini yaptırabilme, etkileyebilme yeterliği ve araçları” olarak açıklanmaktadır.

çoğaltıldığı ve iktidar tarafından da beslenen bir endüstridir. Kültür endüstrisi, modern sanayi toplumunun homojenleşmiş ve rasyonelleşmiş dünyasının düzgün işlemesine yardımcı olur. Böylece kültür endüstrisi, gerçeklikler yerine sahte gerçeklikler sunarak kitleleri etkiler. (Adorno, 2007:74). Bireysel bilinci yok ederek bireyleri atomize eden, fazla düşünmeyen, kitlesel eğlenceler üzerine odaklanan ve bunlarla zaman geçiren kitleler yaratan kültürel endüstri alanlarının ana hedefi (özellikle medya alanı ve televizyon) insanoğlunun kendi düşünsel gücüyle yaratılan metalara insanüstü bir ilahi güç atfederek onları yüceleştirmektir. Böylece varolan toplumsal yaşam, kitlelere kültür endüstrisi süzgecinden geçirilerek sunulmaktadır (Adorno, 2007:101). Diğer yandan Horkheimer'a göre kültür endüstrisi bireyi atomize eden, kitleselleştiren bir etkiye sahiptir. Modern toplumlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle hayatın tümü kolaylıkla ve büyük ölçüde rasyonelleştirilmekte ve planlanmaktadır. Aynı şekilde tek tek her bireyin hayatı da geçmişte özel dünyasını oluşturan ne varsa rasyonelleştirmeye ve planlamaya dahil edilmektedir. Bu yüzden bugün, bireyin var olabilmesi için sistemin varlığına uyum göstermesi gerekmektedir. Bireyi buna mahkum eden ise bilinçli bir azınlığın planlayarak ürettiği kültürel ürünlerdir (Horkheimer, 1996:122). Kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkisini tartışırken, içeriğin ne kadar önemli olduğu sorunsalı oldukça önemlidir. Marcuse göre medya ürünlerinin manipüle edici içeriğinin, insanı ve dolayısıyla toplumu kolaylıkla tek tipleştirceğini ve böylece egemen gücün etki alanını daha da genişletecektir (Marcuse, 1997: 97). Eleştirel teori bakış açısı çerçevesinde, bireyler üzerinde böylesi bir etkiye sahip olan medya araçları, modern toplumlarda iktidar odaklarının güçlenmesinde ve etkisinin yaygınlaşmasında oldukça önemli bir etkiye sahip olduğu kuşkusuzdur. Özellikle içeriğin oluşturulması, belirlenmesi ya da en azından yönlendirilmesi noktasında etkili oluşu, içeriğe kendi ideolojisini dolaylı ya da doğrudan taşınmasını sağlamıştır. Bu çalışma çerçevesinde milli kimlik, yerlilik ve kültür algılarının oluşmasında ve bu konuda kitleleri etkileme de önemli bir araç olması dikkat çekicidir.

Tüm bu eleştirel teorik bakışla ele alındığında *dördüncü kuvvet* etkisiyle medya, etki alanının yaygınlığı ve gücü, toplumlarda kanaatlerin oluşması, güçlendirilmesi ve sürdürülmesi için toplumsal alanda etkin bir araç olagelmiştir: Seçim dönemlerinde güçlü bir propaganda aracı; gündemi belirleyen ve yönlendiren bir mecra; izler kitlenin düşünce, kanaatleri ve tavırlarını etkileyen bir güç unsuru; üretici firmalar için bir tanıtım ve satış vitrini olmuştur. Dolayısıyla medya alanı, güçlü bir ekonomi politiğin işlediği, kontrol ettiği ve yönlendirdiği bir alandır. Tüm bunların yanı sıra kendi gerçekliğini sunan ve izler kitlenin "gerçek gerçekliğinin" yerine (hatta onu örterek) "düşünsel bir gerçeklik"

alanı sunan bir mecradır. Bu nedenle medya içeriği olarak televizyondaki program biçim ve içerikleri, bir takım güç odaklarının çıkarları doğrultusunda belirlenen gerçeklikler olarak sunulan bir alan yaratır. Böylece siyasal söylem, toplumdaki gücünü pekiştirmek ve sürdürebilmek için yönlendirilmiş içeriklerle kurgusal bir gerçeklik alanı sunar. Kamusal ve ticari tüm medya alanına yayılmış olan bu tavır, özellikle kamu yayıncılığı yapan mecralarda doğrudan ve oldukça net bir biçimde gözlenebilir. Bunun önemli bir örneği ise bir kamu yayıncılığı anlayışına sahip olan TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu)'de yayınlanan ve son dönem de oldukça başarılı olan (izlenme oranları üzerinden) geçmişten önemli dönemleri ve karakterleri bugüne taşıyan *tarih dizilerdir*. Tarihten önemli dönemlerin ekrana taşındığı ve tarihsel gerçekliğinin yanı sıra kurgusal biçimde yeniden üretildiği dizilerin, özellikle siyasal söylemin önemli bir taşıyıcısı durumunda olması dikkat çekicidir. Bu nedenle bu diziler üzerine yapılacak olan bir inceleme, her şeyden önce tarih ve kurgu arasındaki yakın ilişkinin nasıl kurulduğu ve ne anlama geldiğinin ortaya konulmasını gerektirir.

Tarih ve kurgunun iç içe olduğu, geçmişin bugüne taşındığı önemli mecralar, özellikle edebiyat alanı ve sinema, televizyon gibi görsel mecralar olmuştur. Özellikle edebiyat alanında teorik bir çerçevede tartışılan *geçmişin bugüne taşınarak nasıl kurgulandığı* sorunsalı oldukça dikkat çekicidir. Burada sorulması gereken önemli soruların başında ise "*tarih*"ın siyasal iktidarlar için ne ifade ettiğidir. Bu noktada David Lowenthal, geçmişin / tarihin, mirasın günümüzde neden bu kadar ön plana çıktığını "The Heritage Crusade and The Spoils of History" adlı eserinde şöyle yanıtıyor;

"Yanıtlar toplumların içinde buldukları koşullara göre değişir... Tüm dünyada yaşanan değişimler hayatın türlü aşamalarını yansıtır; artan yaşam süresi, ailenin çözülmesi, tanıdık çevrenin kaybolması, hızlandırılmış demode olma süreci, soykırım ve toplu göç ve gittikçe artan teknoloji korkusu. Bütün bunlar gelecekte beklenenleri aşındırırken, geçmişe dair farkındalığı artırıp milyonlarca insana bir mirasa ihtiyaçlarının ve borçlarının olduğu görüşünü aşıyor... Hepten yönsüz kalmamızı engelleyen yegane şey istikrar kalıntılarına yapışmaktır" (Lowenthal, 1998:5-6).

Geçmişe dair borçlu olduğu düşüncesi, bugünün istikrarı, dolayısıyla hakim iktidarın varlığının korunması ihtiyacına dayanmaktadır. Geleceğe ilişkin beklentiler azalırken, geçmişe dair bağlar öne çıkmaya, korunmaya çalışılmaktadır. Böylece geçmişin hikayesini ve kahramanlarını, insanların karşısında çıkararak, onları etkileme yoluna gidilmektedir. Televizyonun gücü, geçmişin efsaneleri ve kahramanları birleşerek ortak bir gelecek algısı yaratma

beklentisine dönüşmektedir. Burada medya aracının yanı sıra medya içeriğinin de ne olduğu oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın konusunu ve amacını, örneklemeler ve ana sorular etrafında tartışabilmemiz için bazı kavramlarla birlikte düşünmek ve tartışmak önemlidir. Güncel siyasette çok sık kullanılan ve siyasi dilin bir parçası haline gelmiş olan bu kavramlar, toplumsal, kültürel ve siyasi algıyı oluşturan, çevreleyen ve güçlendiren kavramlardır. Geçmiş, ecdat, millilik, yerlilik, kimlik, irade, birlik, bütünlük gibi kavramlar ekseninde kamu yayıncılığı yapan TRT'de yayınlanan ve tarihi olayları içeren üç diziyeye odaklanarak, siyasi iktidarın bunlardan nasıl güç aldığı ve bunlar aracılığıyla nasıl bir algı oluşturduğu ve "geçmiş"i neden güç aldığı bir alan olarak gördüğü sorunsalın tartışılması, siyasetin araçlarını anlamaya yardımcı olacaktır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde kavram teorik çerçevede tartışılacak ve açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde ise çalışmanın konusu olan üç dizi ile ilgili genel içerik bilgisi ve dizilere dair nicel bilgiler sunulacaktır. Çalışmanın değerlendirme kısmının yer aldığı üçüncü bölümde ise teorik olarak tartışılan kavramlar etrafında diziler niteliksel bir biçimde ele alınacaktır.

1. Tarih Ve Kurgu: Kimlik ve Yeniden Üretim

Tarih, bir ifşa faaliyetinin nesnesidir:

Yapı, homojen ve boş bir zamanda değil,

"şimdi"nin zamanını doldurduğu bir zamanda yükselir.

(Benjamin, 1993:30).

Walter Benjamin "Tarih Üzerine Tezler"de tarihe bakışını, geçmiş ve şimdi üzerinden ortaya koyar ve şimdiden geçmişe bakışın aslında hâkim olanın kendi varlığını güçlendirmek için başvurduğu bir araç olduğunu söyler. Geçmişle kurulan bu ilişki her şeyden önce diyalektik bir ilişkidir. Tarih kavramsal olarak ele alındığında, öznenin düşünce, tavır ve ideolojisini içinde barındıran "geçmiş"i anlama ve açıklama çabası olarak tanımlanabilir. Tarih, olmuş bitmiş olanın (geçmiş), bugünden bir bakış açısıyla yeniden ortaya konulmasıdır. Dolayısıyla tarih, özne ve öznenin ideolojisinden bağımsız değildir. Bu nedenle tarih, geçmiş, özne, ideoloji ve nostalji kavramları hem birbirinden bağımsız hem de iç içe olan bir kavramsal açıklamalara dayanmaktadır.

E. H. Carr, *Tarih Nedir?* adlı çalışmasında, bir özne olarak tarihçiyi de merkeze koyarak tarihi şöyle tanımlar: "*Tarihçi ister istemez seçicidir. Tarihçilerin, tarihi olguların nesnel ve bağımsız olarak bir çekirdek öze sahip*

olduğu yönündeki inancı, mantık dışı, fakat kökünün kazınması son derece güç bir yanılgıdır. Denir ki, gerçekler konuşur. Hiç kuşkusuz bu doğru değildir. Gerçekler ancak tarihçi onu çağırıldığında konuşur. Ve hangi gerçeklerin hangi bağlamda konuşacağına da karar veren tarihçidir (Carr, 2015:14)". Dolayısıyla tarih, tarihçinin bugünden bakarak anlamaya, anlatmaya çalıştığı bir geçmiş anlatisidir. Tarihçinin öznelliği ile birlikte tarihi anlatılar da oldukça çeşitlilik kazanır. Burada söz konusu olan tek bir bakışla temsil edilemez olan çoğul bir tarih anlayışıdır.

Croce'da tarihin bugünden, şimdiki anda kurgulan bir gerçeklik alanı yarattığını söylerken, geçmişe bakış bugünün bir ihtiyacını, çıkarını da ortaya koyduğunu ifade eder: *"Her tarihi yargının altındaki pratik gerekler bütün tarihe 'çağdaş tarih' karakterini verir, çünkü böylelikle anlatılan olaylar zaman içinde her ne kadar uzak gözükseler de, tarih gerçekte o olayların hatırlandığı şimdiki anın gerekleriyle ve konumlarıyla ilgilidir"* (Croce, 1941:19[§]; akt. Carr, 2015:25). Geçmiş ve şimdi iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayarak tarihi tanımlayan iki zamansal olgudur. Carr ve Croce'un tarih tanımlamalarının odak noktası *bugünden bakılan, bugüne çağrılan, bugünün anlamaya çalıştığı* bir tarihtir. Dolayısıyla tarih, geçmişle değil *bugünle* ilgili bir kavramdır. Geçmiş ve bugünün; bugün ve yarının bir diyalektiğidir.

Bugünden geçmişe bakış aynı zamanda, geçmişe dair bir özlemi, bir ihtiyacı da içinde barındırır. Bu, vaadini gerçekleştirememiş olana duyulan özlem ve onu yeniden var etme hayalidir. Dolayısıyla geçmiş ve tarih tartışmalarında oldukça açıklayıcı olan bir diğer kavram ise nostalji kavramıdır. Nostalji kavramı Svetlana Boym'un ifade ettiği gibi *"bir kaybolmuşluk ve yerinden edilmişlik hissi, fakat aynı zamanda kişinin hayalini kurmuş olduğu şeyle ile olan bir aşk ilişkisidir"* (Boym, 2001:13). Böylesine kurulan bir ilişki, günümüzün birçok güçlü ideolojisinin merkezinde yer alan ideal evi (*yurt*) yeniden inşa etme beklentisine dayanır. Geçmişle kurulan bu hayali ilişki hali Bauman'a göre gerçek ev ile hayali evi birbirine karıştırma eğilimine neden olabilir (Bauman, 2017:11). Bu durum ise tam olarak kültürel, kimliksel bir şizofrenik hale işaret eder. Boym'a göre bu durum *"ulusal semboller ve mitlere dönüş, bazen de bir komplo teorisinin yerine yenisini koymak yoluyla tüm dünya çapında modern karşıtı tarihsel mit üretimine girişen ve bütün dünyada görülen milli ve milliyetçi uyanışların"* bir karakteristiğidir (Boym, 2001:41). Gerçekliği karıştıran şizofrenik hal, ana karakterler üzerinden istediği geçmişi kurgular ve geçmişi güç elde etme aracı olarak görür. Bu kurgulanan geçmiş, kendi

[§] Croce, Benedetto (1941), History as the Story of Liberty.

gerçekliği halini alır. Böylece geçmiş, asla yaşanmamış ama kurgulanmış bir filme dönüşerek tarihselleşir.

Nostaljik düşler kurarak hatırladığımız, geriye dönerek baktığımız şey kural olarak, gerçekten yaşanmış haliyle “geçmiş” değildir (Bauman, 2017:17). Tarihçinin gördüğü (görmek istediği) bir geçmiştir. Tarihçinin görmek istediği şey gerçekte olmasını istediği şeydir. Bu ise toplumsal (kolektif) hafızayı istediği gibi kurgulamayı amaçlayan siyasi tavır, bakış açısı, ideolojidir. Böylece tarih, Carr'ın da bahsettiği bir bellek/hafıza siyasetine dönüşür. Carr'ın tartışmaya başladığı *Tarih Nedir?* soru(nsalı)su, politik amaçlarla gerçekler arasında keyfi olarak yapılan bir seçme / atma / dışlama işlemine tabi olan ve “bellek siyaseti” (Bauman, 2017:17) olarak tanımlanan bir siyasi tavrı ortaya koyar. Çünkü *“tarihçinin üstünde çalıştığı geçmiş, ölü bir geçmiş değildir, belli bir anlamda bugün hala yaşayan bir geçmiştir”* (Carr, 2015:26). Tarihin bugünden kurgulanması, yorumlanması ve tartışılmasının temelinde kolektif bir algı ve ideolojisinin oluşturulması anlayışı hakimdir. Ortak bir bellek siyaseti ile bugünün siyasetinin amacı ve temelleri meşrulaştırılarak kabul görür. Geçmiş üzerinden kurulan ortaklıklar, bugünün toplumlarını kimlik, kültür, bellek, inanç gibi ortaklıklarla tek bir bütün olarak görülmesini sağlar. Bu durum ise geçmişten günümüze kadim bir kimlik ve kültür olarak ortaya konulması, bu kimliğin yeniden güncellenmesi ve bu değerler üzerinden kolektif yapının yeniden oluşturularak güçlenmesi anlamına gelir. Yani bellek siyaseti ile kimlikler ve kültürler yeniden üretim sürecine girerler. Bu yeniden üretimin amacı ise geçmişe referans vererek bir bellek kültürü oluşturmak ve bu kültür etrafında kolektif kimlikleri güçlendirmek ve siyasi olarak gelecekteki varlığını temin etmek ve güvence altına almak olduğu söylenebilir. Bir anlamda bu, geleceğe müdahale etme ve geleceği istediği gibi kurgulama işidir. Kimlikler siyaseti açısından bakıldığında geçmiş-şimdi-gelecek zamansal bir bütünü temsil eder ve birbirlerine müdahale edebilen zamansal olgulardır. Bellek siyaseti ve kolektif anlayış çerçevesinde yer değiştirebilir, birbirlerini tamamlayabilir, güçlendirebilir ya da yok edebilir. Böyle bir tarihselleştirme kendi içinde yeniden üretimi de barındırır.

Geçmişin kurgusal alana aktarılması, geçmişte yaşanmış bir olayın yeni bir bağlamda, yeni bir ortamda, değişik bir yazar ya da yazarlarca yeniden yazılması anlamını da taşır. Tarihsel olanı yeniden yazma işlemi iki temel edime bağlanır: Tarihsel unsurlar biçimsel ve anlamsal olarak belli/yeni bir bağlamda dönüştürülerek hem güncele taşınıyor hem de biçimsel ve anlamsal bakımdan yenileniyorlar. Bir başka anlatımla belli bir toplumun düşünce yapısını/ideolojisini oluşturan bir dizi ulusal değer güncele taşınarak ortak kimliğin sürdürülmesi, canlı kılınması vb. işlevlerle yeniden yazılır (Aktulum,

2015:7). Böylece belli bir yeniden üretme düzleminde gerçekleştirilen tarihselleştirme işi kolektif bir hafıza kurgusu üzerinden milli bir kimlik algısı yaratır. Bu milli kimlik algısı ise toplumsal birlik ve bütünlük anlayışının oluşmasını kolaylaştırır. Bugünden geçmişe başvurularak oluşturulmaya çalışılan “millilik” algısı, geleceğe ilişkin toplumsal bütünleşmenin ön koşulu olarak düşünülebilir. Siyasi söylemin milli kimlik kavramı üzerinde ısrarla durmasının önemli bir nedeni olarak da, varlığının gelecekte de teminat altına alınması beklentisi olarak düşünülebilir. Bu durumun siyasi söylemin / hakim olan söylemin gelecekte var olabilmek için geçmişin ortak değerleri üzerinden ortak bir gelecek kurgulama çabası olduğu söylenebilir.

Teorik olarak gelecek özgürlük alanıdır, orada her şey hala mümkündür. Oysa geçmiş öyle değildir; sabit ve değişmez olan kaçınılmazlığın alanıdır ve orada olabilecek her şey olmuştur. Gelecek kural olarak esnek iken, geçmiş kesin olarak katı, sağlam ve sabittir. Buna karşılık hafıza siyaseti pratiğinde geçmiş ve geleceğin bu vaziyetleri yer değiştirmiştir ya da en azından öyleymiş gibi muamele edilmiştir. Dolayısıyla tıpkı geçmiş gibi gelecekte müdahale edilebilir ve bugünden kurgulanabilir bir alana dönüşür. Geçmişin esnekliği ve yönetilebilirliği, şekillendirilmeye ve yeniden şekillendirilmeye açıklığı, eş zamanlı olarak, hafıza siyasetinin ve onun meşruluk varsayımının ve sürekli tekrarlanan yaratıma (*yeniden üretime*) gösterdiği rızanın da olmazsa olmaz koşuldur (Bauman, 2018:64). Geçmişin esnekliği ve geleceğin yeniden üretimi, şimdinin siyaseti çerçevesinde gerçekleşir. Lorenz'e göre “*şimdinin arzuları ışığında geçmişi okumak veya, teknik terimiyle anakronizm, Benedict Anderson'ın (2017) 'hayali cemaatleri' veya kolektifler olarak adlandırdığı ve sadece milli olmayan cemaat veya kolektiflerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir tarih yaratmanın en yaygın ve elverişli tekniğidir*” (Lorenz, 2013:169-191). Bu yeniden üretimin amacı kolektif bir yapı oluşturmakta ve siyasi iktidarı daha da güçlendirmektir. Her şeyden önce kolektif bir yapının oluşumunu kolaylaştıran şey “bellek siyaseti”dir. Bellek siyaseti ise gücünü tarihten, geçmiş mirastan alır. Elbette ki, mirası kendi çıkarları ve siyasal ideolojisi etrafında yeniden kurgular ve sunar. Bu, Althusser'in (2002) devletin ideolojik aygıtı olarak tanımladığı kitlesel etki alanına sahip kurumlarla sağlanır. Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak tanımladığı kurumların başında “haberleşme (basın, radyo, televizyon) ve kültürel (edebiyat, güzel sanatlar, spor gibi)” aygıtlar gelir (2002:33). Benzer bir biçimde Mattelart'ta yeni iletişim teknolojilerini ve medya endüstrisini, dünya sisteminin ideolojik ve küresel aygıtları olarak nitelendirmektedir (Mattelart, 1979: 257). Günümüzde ise bu haberleşme ve kültürel aygıtlar hala çok etkilidir. Özellikle televizyon, içerik olarak da güçlü bir kültürel etkiye sahip olan önemli bir ideolojik aygıttır. Kurgulanarak ve yeniden

üretilecek sunulan geçmiş, sunulduğu alanda, hakim siyasetin çıkarlarına hizmet edecek olan ortak (*milli ve yerli*) bir kimlik algısı yaratarak toplumsal bir kolektiflik oluşturur. Bu kolektif yapı ise siyasi söylemin, dolayısıyla hakim siyasetin geleceğini teminat altına alan bir unsurdur.

Bellek ve Kimlik Siyaseti

Geçmiş, tarih, nostalji ve bellek siyaseti tartışmalarıyla karşımıza çıkan, kimliğin yeniden kurgulanması ve yeniden üretimi, hakim siyasetin elindeki güçlü araçlardan biridir. Kolektif bir çerçevede tek yapı öngörülür. Toplumsal birlik ve bütünlük, varlığın bekası için değişmez ve önemlidir. Toplumsal birliği sağlayan en önemli araçların başında da ortak bir tarih, geçmiş anlayışı gelir. Ortak geçmiş, ortak kimlik ve inanç yapısı, ortak vatan, toprak, bugünün siyasetini güçlendiren unsurlardır. Böylece milli kimlik, milli irade, yerli kültür ve benzeri siyasal tartışmalar ortaya konulurken, tüm bu kavramların yeniden tartışılması ve sorgulanması ihtiyacını da doğurur.

Kimlik, kavramsal ve bu kavramın işaret ettiği bir pratik olarak düşünüldüğünde, bireyin kendisinin “ne” ve “kim” olduğuna dair, sürekli bir oluş halinde olan düşüncesinin bilinç düzeyinde ortaya çıkmasına denk gelir. Fakat kendisinden müstakil, içinde bulunduğu toplum tarafından oluş(turul)an, toplumsal ve siyasal çerçevede yeniden üretilen, kendini tanımlama / bir yere ait görme durumudur. Assman'ın da tanımladığı üzere “kimlik, kişinin kendisiyle ilgili bilinçsizce ortaya çıkan algılayışın (ki bu toplumsal düzeyde belirginleşir), bilinç düzeyine çıkmasını ifade eder” (Assmann, 2011:130). Birçok sosyal bilimciye göre kimlik, bir idrak, hatırlama ve şuurculuk halidir. Elbette bu hatırlama ve farkına varma hali tek başına gerçekleşen bir durum olmaktan öte *güç odakları* tarafından *hatırlatılma* halidir. Yani neyi hatırlayacağınız belirlenir. Böylece güç odakları ya da siyasal iktidarların yönlendirmeleri doğrultusunda gerçekleşen *hatırlatma* hali, ortak bir kolektifliği ortaya koyar. O halde kolektif hafıza da kurgusaldır. Hatırlatılan şey bir kurguyla gerçekleştirilmiş ortak bir belleği temsil eder ve toplumsal olarak bir ortaklığı, birlikteliği ifade eder. Böylece kolektif bilinç kavramı da, kolektif kimlikle ilişkili olarak, bir toplumda sürekli yeniden üretilen dinamik bir durumdur. Bu çalışmada önemli olan kimliğin ve bilincin “yeni üretildiği” mekanizmalardır ve medya bu konuda güçlü bir işleve sahiptir. Kimlik *ortaklık*, *hatırlama*, *kendini tanımlama* gibi öğeleri içinde barındırır. Ortak hatırlama anları ise kimliğin *geçmiş-şimdi-geleceği* içinde barındıran ve sonsuz oluşum ve yeniden üretim sürecini ifade eder. Geçmişin, tarihin yeniden aktarıldığı, milli kimlik ve yerliliğin yeniden tanımlandığı, hikaye anlatılarının (edebi eserler, tarihi film ve diziler gibi) bir amacı da bellek siyaseti yoluyla kolektif kimliği ve kültürü ortaya çıkarmakta ve güçlendirmektir. İnsan

unutan bir varlıktır ve ortak kimliği, tarihi, geçmişinin hatırlatılması (hatırlanması) gerekir. *Hafızay-i beşer nisyan ile malüldür* anlayışı ile dönemin siyasi iktidarı, geçmişi hatırlatmayı bir görev edinir**.

Assmann'ın *Kültürel Bellek* çalışmasında üzerinde durduğu üç nokta, yani hatırlama (geçmişle olan bağlar), kimlik (politik imgeleme) ve kültürel süreklilik (gelenek oluşturma) (Assmann, 2001:23), günümüz toplumlarında da siyasal iktidar odaklarının kendi varlığı ve devamlılığı için önemseydiği üç önemli noktadır. Özellikle bir kimliği bilinç düzeyine taşıma ve siyasal bir araca dönüştürmek için iktidarın ihtiyaç duyduğu unsurlardır. Assman'a göre;

“Her kültür bağlayıcı yapı olarak adlandırdığımız bir şey oluşturur. Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekânlarından bir “sembolik anlam dünyası” yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkanı sağlayarak insanları birbirine bağlar... Bu yapı aynı zamanda, önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tutarak, ilerleme halindeki şimdiki zamanın ufkuna, bir başka zamanın görüntülerini ve öykülerini katarak ve böylece ümit verip, anıları canlandırarak, dünle bugünü birleştirir” (Assmann, 2001:23).

Burada geçmiş ve gelecek arasındaki bağlayıcı yapılar ve bu yapılar aracılığıyla kimliğin vurgulanması ve vurgulan bu kimliğin içeriğine din, milli, yerli, bellek gibi unsurların yüklenerek, toplumsal bir bilinç düzeyinde ortaya çıkması sağlanır. Bu noktada bir siyasi oluşumun ve partinin siyasal söyleminde kullandığı mitler, efsaneler, bunların taşıdığı anlamlar, tarihi olaylar ve karakterler, dönüm noktaları oldukça önemlidir: Anka kuşu, küllerinden doğmak, bir ulus yaratmak, göğsünde çıkan bir çınar ağacı, neferi olmak, ecdadın torunları, atalar^{††}vs.

** Recep Tayyip Erdoğan'ın Haziran 2018 tarihinden yayınlanan yeni seçim reklam filmi için bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=ZHG3OcW5qHo>; Derler ki, *hafıza-i beşer nisyan ile malüldür* (İnsan hafızası, unutkanlık hastasıdır). (Erişim tarihi: 16.11.2018)

†† Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinde kullandığı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seslendirdiği ve Plevne Marşı eşliğinde yayınlanan seçim videosu, bu duruma verilebilecek net bir örnektir.

Bu konuda bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=pV4YA7R-JVM> (erişim tarihi 25.07.2018).

Ayrıca Lübnan asıllı İsveçli şarkıcı Maher Zain'in Erdoğan ve AKP için 2018 seçimleri için yapmış olduğu “Hasat Vakti” şarkısı da sözlerinde tarihsel olaylar ve karakterlerle bugün arasında (Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP siyaseti arasında) bağlar kurar. Video için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=C6gkNe59eow> (erişim tarihi 25.07.2018).

Belli bir soyla ilgili masallar, ortak bellekte yer alan mitler, efsaneler ya da sözlü dilde dolaşan bunlarla türemiş öykülere karşı verdiği mücadele ile tarih yazımı ortak söyleyiş ve inanç ile kendi arasında bir mesafe yaratır. Kendisini bu mesafeye yerleştirerek sıradan söylemden ayrılıp bilginin saygınlığına kavuşur. Buna göre kültürel bir öge olarak kurgu, tarih yazımının kendine özgü bir alan yaratarak yanlış saydığı şeydir. Yanlışları kanıtlayan söylem, yanlışlara karşı olarak gösterdikleri şeyleri gerçek sıfatıyla nitelendirir. Böylelikle kurgu, gerçek dışının alanına sürülürken, yanlış ortaya çıkarmak üzere teknik bakımdan donatılmış söylem, gerçeği temsil etmek gibi ek bir ayrıcalık kazanır (Certeau, 2009:1-2). Böylelikle gerçeklik alanının dışına itilerek kurgusal alana taşınan tarih, gerçeği temsil eden, gerçek olanın yerine geçen mitlere dönüşüyor. Boym'un nostalji kavramı ile tartıştığı gibi gerçeklik ve kurgusal olan bir süre sonra yer değiştirip, birbirlerinin yerine geçerek, tarihsel gerçeklikten koparılıp kurgusalın gerçek olan geçmişin yerine geçtiği görülür. Ta ki, bir sonraki siyasi söylemin güç araçlarını kullanarak kendi kurgusal gerçekliğini yaratana kadar. Elbette burada kastedilen, tarihin külli olarak yanlışlanması ve değişmesi değil, olaylara ve karakterlere yüklenen anlamların ve ayrıntılarının günümüze taşınarak siyasi söylemin etrafında ve onu güçlendirecek bir biçimde yeni anlamlarla yeniden üretilmesidir.

Milli ve Yerli: Kimlik, Kültür ve Ortak İrade

Milli ve yerli tartışmaları, bugünün siyasetinin güçlenmesinde odak noktadadır. Milli ve yerli sıfatı, ülke siyasetinde etnik yapıyı, dini, coğrafyayı, ortak tarihi işaret eden ve bunların etrafında oluşan topluluğun ve bilincin, uluslararası diplomaside ve ekonomide güçlenmenin önemli bir anahtarı olarak sunulur.

A. Smith'e göre "milli" kimlikle kastedilen şey, zayıf da olsa belli anlamda bir siyasi topluluğu işaret eder. Siyasi bir topluluk da, topluluğun bütün fertlerini için en azından belli bir ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığı anlamına gelir. Yine topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleştirecekleri, aidiyet hissi duyacakları belli bir toplumsal mekân, az çok hatları kesin ve sınırlanmış bir toprak parçasını da akla getirmektedir (Smith, 2017:24). Dolayısıyla bir "yer"e, coğrafyaya da işaret eder. Böylece "yerlilik" ifadesini de içinde almış olur. Diğer yandan milli kimlik vurgusu, tarihi bir geçmişe de referans verir. Ve bu ortak tarih anlayışı üzerinden bir birliktelik, topluluk vurgusu yapar. Çünkü "milli" kimlik ve kültür vurgusunun içeriği güçlü bir birliğe de sahiptir. Bir yere ait olmak, o yerde köklü, kadim bir geçmişe sahip olmak ve kültürü, kimliği ve yerliliği bugüne taşımak, birikim ve tecrübeyi, dolayısıyla medeniyeti inşa eden etkenlerdir. Milli ifadesi bir coğrafyayı, tarihi,

geçmişi, kültürü, kimliği ve yerliliği de kapsayan ve temsil eden oldukça geniş bir anlam dünyasına sahiptir. Smith milli kimliğin özelliklerini şöyle özetler; *tarihi bir toprak /ülke ya da yurt (vatan); ortak mitler ve tarihi bellek; ortak kitlesel kamu kültürü; topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler; topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkanına sahip oldukları ortak bir ekonomi* (Smith, 2017:30).

Tarihi temsiller (olaylar, karakterler, mekânlar gibi) her zaman, bilerek ya da bilmeyerek kimlik inşaları içerir. Herhangi bir toplumun, coğrafyanın, milletin, dinin tarihini yazan her tarihçi (özne) aynı zamanda tarihsel olarak bir kimlik inşa eder ya da var olan kimlikleri görünür kılarak daha da güçlendirir. “Aynı / tek” olan tarihin / geçmişin çeşitli temsillerini farklı bakış açılarından geliştirmek her zaman olanaklı olduğundan, bu bakımdan bir seçimde bulunmak da her zaman mümkündür. Tarihçilerin kendilerine rehberlik edecek bakış açısı seçimi genellikle kendi siyasal idealleri ve kimlik siyasetleriyle ilişkilidir. Bu seçim, tarihsel kimliğin dönüşümlü niteliği sayesinde mümkün olur. İnsanlar kısmen, kendilerini tarihsel anlatılarda nasıl tanımladıkları temelinde oldukları kişi olurlar (Certeau, 2009:47). Anlatılardaki kurucu karakterler, mücadeleler, olaylar bugünle ilişkilendirilirler. Bugünle ortaklıklar kurarak, geçmişi bugüne taşırlar.

Milli birlik ve bütünlük, ortak bir tarihe, coğrafyaya, etnisiteye, dine dayanır. Smith’e göre milli kimlik ve millet, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal (toprağa ilişkin olan, yurt), ekonomik ve yasal-siyasi pek çok unsurlardan oluşan karmaşık yapılarıdır... Kavramsal olarak millet, her özgül durumda değişik oranlarda biri sivil ve teritoryal, öteki etnik ve jenealojik (soya dayalı olan, secerecilik, ecdat) olan iki boyutu birbirleriyle harmanlamıştır. Milli kimliğin modern yaşam ve siyasal alanda böylesine esnek ve daimi bir güç haline getiren ve kendi özelliğini yitirmeksizin diğer güçlü ideoloji ve hareketlerle etkili birleşimlere girmesini sağlayan çok boyutlu oluşudur (Smith, 2017:33). Dolayısıyla milli kimlik önce biçimsel olarak semboller üzerinden görünür olurken, bir yandan da ortak bellek oluşturarak düşünsel bir toplumsal bütünlüğün varlığını da işaret eder. Aynı ortak değer ve anlayış etrafında oluşmuş olan topluluklar karşısında siyasal söylem daha kolay karşılık ve destek bulur. Bu durum ise toplumsal olarak bir “tek” olma anlayışıdır.

Devletin İdeolojik Aygıtı mı, Kamusal Yayıncılık mı?

Kimliğin kurgulanıp kurulduğu, söylemsel alana taşındığı, figürlere dönüştürüldüğü, anlatılarla işlendiği ve sunulduğu mecralar büyük öneme sahiptir. Althusser’in söylediği gibi “medya devletin en önemli ideolojik aygıtlarından biridir”. Althusser öncelikle devletin baskı araçları (hükümet, ordu,

polis, mahkemeler, hapishaneler gibi) ile devletin ideolojik aygıtları (din, eğitim, aile, hukuk, siyasi partiler, sendikalar, iletişim / haberleşme alanları ve kültürel alan) ayrımını yapar. Devletin baskı aygıtları kamu alanında yer almasına karşın ideolojik aygıtlar özel alanda da etkinlik gösterir. Devletin baskı araçları "zor kullanarak" işlerken, devletin ideolojik aygıtları ise "ideoloji kullanarak" işlerler. Devletin ideolojik aygıtlarının işleyişi olan ideoloji, bütün çeşitliliği ve çelişkilerine karşın, yönetici ideolojinin altında her zaman bir birliğe sahiptir. Böylece ortaya çıkan söylem ise bu yönetici sınıfın ideolojisidir. Hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devletin iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz (Althusser, 2002:36). Bu da baskıyla değil de ideolojiyle işleyen devletin ideolojik aygıtlarının işlevinin ortaya koyar. Ayrıca Althusser'e göre ideoloji, bir insanın ya da bir toplumsal grubun zihninde egemen olan fikirler, tasarımlar sistemidir (Althusser, 2002:47).

Bu nedenle, devletin ideolojik aygıtları olarak işlev gören medya araçlarının, özellikle de televizyonun siyasal iktidarla olan yapısal ve organik bağları oldukça önemlidir. Şu ön kabulde hareket etmek gerekir ki, devletin sahip olduğu siyasal erki kullanma gücünü ele geçiren siyasal iktidarın / hükümetlerin, kendi varlığının devamlılığı ve güçlenmesi için tüm imkan ve araçları sonuna kadar kullanma gücüne sahiptir. Kamusal bir yarardan öte kendisi için siyasal (ve dolaylı olarak ekonomik) yararı önceler ve buna göre hareket eder. Bu araçlara sahip olmak demek, hem içeriği manipüle etmek hem de biçime karar verme gücüne sahip olmaktır.

Kamusal yayıncılık ve kamusal yarar kavramlarını tartışırken öncelikle kamusal alan ne olduğuna kısaca bakmak gerekir. Bu alandaki önemli kavramsallaştırmalardan biri Habermas'a aittir. Habermas'a göre kamusal alan kavramıyla her şeyden önce, toplumsal yaşam içindeki, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alandan bahsedilir. Yurttaşlar ancak, genel yarara ilişkin meseleler hakkında kısıtlanmamış bir biçimde kendilerini ifade etme özgürlükleri garantilenmiş olarak tartışabildiklerinde kamusal bir gövde biçiminde davranmış olurlar. Bu tür bir iletişimin daha genel bir kamusal gövde içinde gerçekleşmesi, bilginin muhataplarına aktarılmasını ve onların etkilenmesini mümkün kılacak özgül araçlar gerektirir. Günümüzde gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon kamusal alanın iletişim araçlarıdır (Habermas, 2004:95). Buna göre kamusal alan, toplumsal alandaki bireylerin düşüncelerini, yaşam biçimlerini, beklenti ve tavırlarını, ideolojilerini eşit bir biçimde özgürce dile getirebildikleri ve görünür oldukları bir alanı ifade eder. Dolayısıyla kamusal alan politikanın görünürlük kazandığı sahnedir ve politik aktörlerin sahne aldıkları ve kamusal sorunların görünür ve algılanabilir hale geldiği yerdir (Dacheux, 2012:20-21). Benzer bir biçimde Sennett'e göre kamusal alan, farklı

ideolojik, etnik ve dinsel toplulukları, ortak bir politika oluşturmalarına imkan sağlayan simgesel bir alandır. Bunun sağlanamadığı toplumlar ise kamusal insanın ortadan kalktığı mahrem toplumlardır ve bu toplumlarda düşüncenin ve iradenin dışa vurulmasından duyulan korku ile insan gittikçe pasifleşir (Sennett, 2010:253). Kamusal alanın ortadan kalkması ise toplumsal alandaki dengelerin bozulması, iktidar odaklarının etkisinin artmasının bir sonucu olarak düşünülebilir. Dolayısıyla demokratik yapının ve demokrasi anlayışının korunması, kamusal alanın korunmasıyla mümkündür. Kamusal alan anlayışını korumak isteyenlere göre, kamu yayıncılığı şu nedenlerden dolayı önemlidir:

“Tarihsel olarak, hem ekonomiden hem de devletten bir ölçüde bağımsız bir kurumsal alan olarak tanımlanmıştır. Kamu yayıncılığı, çeşitli toplumsal grupların birbirleriyle iletişim kurmaları için potansiyel bir ulusal saha sağlar. Kamuya tüketicilerden ziyade yurttaşlar olarak hitap eder” (Stevenson, 2008:110).

Birçok yazarın iddiasına göre, ulusal kamu hizmetlerinin deregulasyonu ve ticarileşmesi, enformasyonumuzun denetimini uluslararası holdinglerin ellerine teslim ettiği için demokratik yurttaşlığa tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle ticarileşmeye başlayan ve siyasi iktidarın kontrolünde olan kamu yayıncılığı anlayışını eleştirirler. Dolayısıyla bu durum “nitelikli” tartışma biçimlerinin ortadan kalkmasına, reklam desteği alamayan özel ilgilere yönelik programların terk edilmesine ve yurttaşların tüketicilere dönüşmesine yol açacaktır (Stevenson, 2008:109). Bu durum günümüzde, piyasa ekonomisi çerçevesinde şekillenen, siyasi ve ekonomik pragmatizme dayanan bir yapıya sahip olması, kamu yayıncılığının yapısal ve içerik olarak eleştirel bir bakışla değerlendirilmesini gerekli kılar. Dolayısıyla bu durum kamusal yayıncılıktan öte medya araçlarının (özellikle de televizyonun) devletin ideolojik bir aygıtla dönüştüğünü ortaya koyar. Althusser’e göre siyasi aygıtlar bireyleri devletin ideolojisine uydururlar. İletişim aygıtları (haberleşme ve medya araçları olarak) tüm yurttaşları basın, radyo ve televizyon ile günlük ideolojiyle besler. Kültürel aygıtta aynı şekilde yurttaşları kendi ideolojisi ile besler, donatır (Althusser, 2002:43). Böylece medya, çok katmanlı bir biçimde devletin (ya da siyasi iktidarın, hakim olan söylemin) ideolojisi tarafından belirlenen bir aygıtla dönüşür.

Medya, siyasi, ekonomik, kültürel olarak birçok bilgiyi doğrudan ya da dolaylı olarak içinde barındıran bir söylem alanıdır. Stuart Hall’un tanımlanmasına göre her medya içeriği bir *kodlama* içerir ve beklentisi ise izler kitlenin bu *kodları açılması*, çözümlemesidir. Çünkü her şeyden önce *kodlama* kendi içinde bir *söylem* barındırır (Hall, 2017). Söylem ise en genel

anlamıyla ideolojidir. Burada etkin olan ve güçlü bir anlam içeriğine sahip olan söylem, hâkim olanın, güçlü olanın ideolojik anlayışını yansıtır. Bu nedenle kodlama ve söylem içeriği arasında *ekonomi politik* bir yapı ve güçlü bir iktidar etkisi vardır. Şunu da unutmamak gerekir ki, kitle iletişim araçlarının tarihine baktığımızda (basından radyoya televizyondan sinemaya kadar) var oldukları andan itibaren her dönem hâkim iktidarın önemli bir söylem (ideoloji) aracı olmuştur. Dolayısıyla medya içeriğindeki bilgi, ne kadar tarihi gerçeklikleri yansıttığını ifade etse de, geçmişin o bilgisi hâkim söylemle (hakim olan söylemin bakış açısı ile) yeniden üretilmiş olur.

Benzer bir biçimde post yapısalıcı düşünürler (özellikle Foucault, Barthes, Lyotard Derrida gibi) “*gösterilenin asla sona ermeyen bir anlamlandırma sürecinde bir uğrak olduğunu ve anlamın özne ile nesne arasındaki istikrarlı bir bağıntı içerisinde değil, yalnızca gösterenlerin sonsuz, metinler arası oyunu içerisinde üretildiğini*” düşünmektedirler (Best ve Kellner, 2011: 37). Dolayısıyla mesajın içeriği gönderen tarafından yüklenir ve izler kitle tarafında da bu anlamda çözümlenmesi beklenir. Yani izler kitle pasif bir konumdadır ve sadece mesajı alır. Bu pasiflik hali ise mesaj karşısındaki bireyleri, sadece anlamın bir taşıyıcısı haline getirir. Neil Postman, en güçlü medya araçlarından olan televizyonun en güçlü tarafının kafalarımıza soyutlamalar değil, kalplerimize kişilikler sokması olduğunu söyler (2010: 138). Bu durum ise televizyon karakterlerinin izler kitle üzerindeki etkisini ve onlarla kurduğu yakınlığın ne kadar güçlü olduğu anlamına gelir. Televizyon karakteriyle kendisini özdeşleştiren izler kitle, dini, kültürel, milli konularda benzer algılara sahip olarak benzer tepkiler vermeye başlar.

2. Bitmiş Hikaye, Bitmeyen Diziler*

Oskay'a göre televizyonda yayınlanan belgeseller ve tarih dizileri tarihe ait olan konuları bugünün insanına ve bugünün reel toplumunun gereksinimlerine göre geçmişi yeniden yazmakta, bununla da kalmayıp çok yakın zamanda gerçekleşmiş olayları bile tarih dizileri haline getirebilmektedir. Tarih dizileri bu yeniden yazım sürecinde günün insanının zamanı ve mekânı algılama biçimlerine göre kurulmuş bir tarih oluşturmaktadırlar (Oskay, 2010: 142-143). Bu kurulan tarih algısı ise dönemin iktidar odakları tarafından yaratılır ve dönemin ihtiyaçları doğrultusunda hakim olan ideoloji etrafında kurgulanmış bir söylemle sunulur.

* Bu ifade Althusser'in 1976'da yazmış olduğu Bitmiş Hikaye Bitmemiş Tarih başlıklı yazısına atfen kullanılmıştır. İlgili metne, yazarın Devletin İdeolojik Aygıtları adlı eserinin 85-98 sayfalarında yer verilmiştir.

Siyasal iktidarın, söylem içeriğinin başında yerli ve milli anlayışı vardır. Özellikle “milli” olma meselesini tarihten önemli olaylar ve karakterler üzerinden sürdürür. Son dönem Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetin siyasi planlamaları, tarihe göndermelerin yapıldığı önemli dönemlere denk geldiği görülür: 2023, 2053, 2071 ^{††} planlama hedefleri gibi. Bu noktada yaşanmış olan tarihi dönemler, mitleştirilerek (efsanelere dönüştürülerek), geleceğin kurgulanmasında önemli rol oynar. Milli kültürün önemli dönüm noktası olan bu tarihsel vurgular, siyasi söylemde dini ve milli olarak yeniden dirilişi ifade eder. Yani tarih başarısıyla, görkemiyle tekerrür eder.

Bu tarihi dizilerdeki geçmiş, gerçekleşmiş olduğu haliyle bir geçmişten çok, bugünden tahayyül edilebildiği kadarıyla bir geçmiştir. Bu tahayyül edilen geçmiş *bize* ait olan ve *bizim gücümüzün, kudretimizin kaynağı olan* bir geçmiştir. Dolayısıyla geçmişin miras üzerinde var olmuş ve geçmişten bugüne kadar nasıl var olduysa, gelecekte de aynı güçlü var oluşu temsil eden bir geçmiştir. Geleceğe ilişkin tek kurgusu, geçmişin üzerine inşa edilen bir tahayyüldür. Bu kurgu ise kimlik oluşumunu geçmişten bugüne atfederek, köklerinin derinliğine gönderme yaparak, gücünün kudretini ortaya koymaya çalışır. Fakat tüm bu kudretli, güçlü kimlik, kültür algısı geleceğe dair bir şey söyleyemediği anda devreye giren ve toplumlara bu geçmiş vurgusu ile büyülemeye çalışan bir algıdır. Geçmişin karakterleri, kahramanları, olayları ve zaferleriyle bugün arasında köprüler kurmaya, benzerlikler ortaya koymaya çalışarak bu algıyı oluşturur.

Ertuğrul'un *Dirilişi*, bugünkü vatanın, kimliğin, siyasi varoluşun kaynağıdır. Abdülhamid'in siyasi direnişi, bugünü temin etmiştir. Kûtul'Amâre'nin Mehmet'i hala varlığın bekası için mücadele eder. Ertuğrul ile başlayan soyun dayandığı köklü ve güçlü etnik köken ve coğrafi alan, milli kimliğin dayandığı tarihsel ve coğrafi kökeni işaret eder. Aynı zamanda kutlu toprakların savunulması inancı, kolektif topluluğu ve dayanışmayı, bütünlüğü oluşturan bir algıdır.

Tüm kavramları tartışmadan ve derinlemesine bir analiz çabasına girişmeden önce söz konusu olan üç diziye ilişkin genel bilgi ve bazı sayısal verileri burada paylaşmak, değerlendirmenin daha anlamlı olmasına yardımcı olacaktır.

^{††} 2023, 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in ilanı; 2053, 29 Mayıs 1453 İstanbul'un Fethi; 2071, 26 Ağustos 1071 Malazgirt Muharebesi.

Bir Varoluş Efsanesi olarak *Diriliş: Ertuğrul*

10 Aralık 2014 yılında yayına başlayan *Diriliş: Ertuğrul* dizisi 2019 sezonunda da devam etmektedir. Dizi yayınlandığı ilk günden itibaren reyting sıralamalarında hep en üst sıralarda yer almıştır. 2018 yılı sezon finali izleyici sayısı 7.83 milyon kişiyi bulmuştur. En çok reyting oranı % 17 ve 13.74 milyon izleyici ile 17 Ocak 2018 tarihindeki bölümle ş, en düşük reytingi ise % 4.06 ve 3.20 milyon izleyici ile 17 Haziran 2015 tarihli bölümle almıştır. Ortalama reytingi %10.27 ile 8.30 milyon izleyicidir^{§§}. Bu izlenme oranlarına ek olarak sosyal medyada da izlenme ve takip edilme oranları oldukça yüksektir^{***}. Dizinin başlangıçtaki tanıtım içeriği TRT'nin internet sayfasında şöyle tanımlanmakta ve özetlenmektedir;

Moğollarla zorlu bir mücadele veren Ertuğrul Bey, kutlu davasının peşinden gidebilmek için kardeşlerinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Ertuğrul Bey'e inanan Kayılar, bu ayrılığın ardından yollara düştüler... Yeni yurtları onlara farklı bir iklim, farklı topraklar ve farklı insanlar sunacaktı. Ertuğrul Bey, kutlu davasına giden yolda daha güçlü ve daha acımasız düşmanları olacağına farkındaydı... Ertuğrul Bey artık başka bir dünyadaydı. Ve bu dünya da at koşturmak daha çok akıl, cesaret ve sabır istiyordu. Karşısına daha güçlü ve daha acımasız olarak çıkan Tapınakçılar, Ertuğrul Bey'i zafer için yeni yöntemler bulmaya zorlayacaktı. Zira Tapınakçıların gizli eli olan Simon, bir kılıç darbesiyle öldürülemeyecek kadar zeki ve güçlüydü... Ertuğrul Bey, kılıçların sustuğu, akıl oyunlarının konuştuğu bir cehennemin içindeydi...

Dışarıda düşmanlarıyla mücadele veren Ertuğrul Bey'i içerde ise yeni sorunlar bekliyordu....

İhanet, ihtiras ve akıl oyunları yüz yüze gelen Ertuğrul için tek hedef vardı. Bir milletin dirilişine vesile olmak...^{†††}

Milli kimliğin kurulmaya başladığı yer olarak ifade edilen coğrafya ve etnik köken üzerine kurulan bir kurguyla başlayan dizide, diğer topluluklarla verdiği var oluş mücadelesini izleriz. Dizide önemli olan etnik köken, yurt ve sonrasında belirginleşen din vurgusu dikkat çekicidir. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel, kimliksel ve coğrafi olarak kuruluş hikayesini anlatır.

^{§§} <http://www.reytingsonuclari.com/aylik-ve-haftalik-reyting-sonuclari-k14.html>;
<https://www.dizisi.info.tr/dirilis-ertugrul/reytingleri/> (erişim tarihi: 13.06.2018)

^{***} <https://www.instagram.com/dirilisdizisi/instagram>; Diziye Instagram'da 05.09.2018 tarihi 1.690.612 kişi takip ediyor. <https://www.facebook.com/Dirilisdizisi/>; Diziye Facebook'ta 05.09.2018 tarihi itibarıyla 2.500.350 kişi beğenmiş ve 2.509.072 kişi takip etmiştir. <https://twitter.com/DirilisDizisi> ; Dizinin Twitter takipçileri ise 1.41 milyondur.

^{†††} <https://www.trt1.com.tr/diziler/dirilis-ertugrul> (erişim tarihi: 10.03.2018).
<https://www.trt.tv/dirilis-ertugrul/bolumler/20196> (erişim tarihi: 10.03.2018).

Her ne kadar dizi, *tarihi gerçeklere dayandığı* ifadesi ile başlasa da kurgudaki öncelikler, vurgulan noktalar, geçmişini bugünden bakarak tarihselleştiren ve bugününün siyasetiyle de örtüştüren bir içeriğe ve anlatıma sahiptir. Dizinin böylesine bir anlatım biçimi ve içeriği, diziyi milli ve yerli kimlik söylemiyle örtüşen, milli birlik ve bütünlük fikrini oluşturan bir söylem aracına dönüştürmektedir. Milli kimliği oluşturan unsurları tekrar ele aldığımızda bunlar; toprak, siyasal bir özelliğe sahip vatan fikri ve (yabancıları dışarda bırakan) yaşayanların siyasal ve yasal eşitliğidir. Böylece milli kimlik söyleminde “tek” olma anlayışı esastır.

Diriliş: Ertuğrul dizisinin son dönemde en çok izlenen dizi olması, milli kimliği oluşturan unsurları düşündüğümüzde, toplumsal bütünlüşmeyi ve birliği sağlayan bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca yurtdışında da başarılı olması, etkinliklerin düzenlenmesi, dizi oyuncularıyla buluşmaların gerçekleştirilmesi bunun önemli bir göstergesidir.

Bir Dönemin Dönüm Noktası olarak *Payitaht: Abdülhamid*

24 Şubat 2017 tarihinde gösterime giren *Payitaht: Abdülhamid* dizisi 2019 sezonunda da devam etmektedir. Dizi yayınlandığı ilk günden itibaren iniş ve çıkışlarla birlikte TRT'nin en iyi ve yüksek bütçeli yapımları arasında yer almıştır. 2018 yılı sezon finali izleyici sayısı 2.69 reyting oranı ile 2.17 milyon kişiyi bulmuştur. En çok reyting oranı % 4.91 ve 3.97 milyon izleyici ile 5 Ocak 2018 tarihindeki bölümle, en düşük reytingi ise % 2.39 ve 1.93 milyon izleyici ile 6 Ekim 2017 tarihli bölümle almıştır. Ortalama reytingi ise % 3.85 ile 3.11 milyon izleyicidir⁺⁺⁺. Bu izlenme oranlarına ek olarak Youtube, Twitter, Instagram ve Facebook gibi sosyal medya mecralarında da izlenmektedir. Takipçi sayıları da oldukça yüksektir^{\$\$\$}.

Dizi, 1876'da tahta çıkan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. Padişahı ve 113. Halifesi olan Sultan II. Abdülhamid'in 1896 yılıyla başlayan dönemini anlatır. Dizi, resmi bir geçit esnasında Abdülhamid'e yapılan bir suikast^{****} sahnesiyle başlar.

⁺⁺⁺ <http://www.reytingsonuclari.com/aylik-ve-haftalik-reyting-sonuclari-k14.html>

<https://www.dizisi.info.tr/payitaht-abdulhamid/reytingleri/> ; (erişim tarihi: 13.06.2018)

^{\$\$\$} <https://www.instagram.com/payitahtdizi/> ; Diziyi instagramda 05.09.2018 tarihi 242.000 kişi takip ediyor. <https://www.facebook.com/payitahtdizi/>; Diziyi facebookta 05.09.2018 tarihi itibarıyla 251.211 kişi beğenmiş ve 380.901 kişi takip etmiştir. <https://twitter.com/DirilisDizisi> ; Dizinin twitter takipçileri ise 72.600 kişidir.

^{****} Bir çok tarihçiye göre bu tarihte Sultan'a böyle bir suikast olmamıştır. Suikastın niteliği ve biçimi bugüne referans vererek, 15 Temmuz 2016 darbesini hatırlattığına dair tartışmalarda vardır. Böyle bir iddia ise tarihin bugünden yeniden üretildiği tezini de

Doğumunun 100. yılında kutlamalar ve çeşitli etkinliklerle anılan Sultan II. Abdülhamid Han'ın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını anlatan dizi TRT'nin internet sayfasında kısaca şöyle özetleniyor:

"Büyük Savaş, Payitaht İçin Payitaht'ta!

Yeni yüzyıl başlarken acının, ümidin ve mücadelenin coğrafyasında son cephe açılıyor. Payitaht, en büyük savaşını veriyor. Sultan Abdülhamid, son iki yüzyıldır zafer kazanamayan Osmanlı'nın talihini değiştirmiş, Yunan harbini kazanmıştır. Cephede biten harp ise şimdi masada devam edecektir. Global Monarşi'nin veziri Parvus ise artık Abdülhamid'e karşı yüz yüze savaşacaktır. Hedef devlettir. Devleti ayakta tutan kıymetler baltalanmaktadır. Her kıymet bir sütun, her sütun çatıyı ayakta tutan bir güçtür. Abdülhamid ise devlet çatısını yıkmak isteyenlerin önündeki tek engeldir. Parvus, Abdülhamid'in düşmanlarını tek cephede birleştirecek ve Osmanlı'nın yıkılışı için yıllar sürecek planı başlatacaktır. Abdülhamid ise kalkınma hamleleriyle devleti büyük savaşa hazırlamaktadır. Demir yolu hamlesinden sonra yeni yüzyıl boyunca, uğrunda savaşlar verilecek petrol (petrol) hamlesini başlatacaktır Abdülhamid... Osmanlı topraklarındaki petrol arazilerinin haritalarını çıkaran Abdülhamid, hammaddeyi elinde bulunduranın yeni dünyaya yön vereceğini bilmektedir. Bu değerleri korumak için de var gücüyle savaşacaktır. Parvus sağ kolu Marco'nun önderliğinde İstanbul'un her tarafına yayılmış ajanlarla Payitahtı bitirmek için uğraşırken Abdülhamid'in sıra dışı ve başarılı hafiyesi Murad, ekibiyle beraber onlara geçit vermemek için canları pahasına mücadele verecektir. Abdülhamid, Payitaht'ı korumak için savaş verirken hareminde kopan fırtınalardan habersizdir. Devleti ayakta tutan sütunlardan biri Hanedan-ı Osmanlı'dır. Hareme mazisinin intikamını almak için giren Firuze, düşmana Osmanlı Ailesine karşı açtığı savaşta yardım edecektir.

Yeni yüzyıla girerken hakim olmak için savaşanlar, mahkum olmamak için direnenler arasında büyük bir savaş olacaktır. Bütün savaş Payitaht için, Payitaht'ın ortasında geçecektir^{††††}. "

Payitaht dizisi henüz yayınlanmaya başlamadan önce 2. Abdülhamid Han güncel siyasette konumlanmış ve gündeme taşınmıştır. 2. Abdülhamid Han adına konferans ve anma günleri düzenlenmiş ve 2016 yılı Abdülhamid yılı

doğrulayan bir veridir. Elbette böylesine bir tartışma daha geniş ve derinlemesine bir bilgi ve belge incelemesine dayanan araştırma ile sürdürülebilir.

^{††††}<https://www.trt1.com.tr/diziler/payitaht-abdulhamid> (erişim tarihi: 18.05.2018).

olarak ilan edilmiştir. Tüm bunlar bazı çevreler tarafından Cumhuriyet tarihi boyunca “kızıl sultan” olarak görülen Abdülhamid’in iade-i itibarı olarak düşünülür. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da *Abdülhamid Han’ı Anlamak* başlıklı konuşmasında, “*Abdülhamid Han bugünde rehberimizdir*” ifadesini kullanır. Cumhurbaşkanı aynı konuşmasında tarihimizin ve köklerimizimizin çok daha derin ve köklü olduğuna vurgu yaparak, Abdülhamid’in bu coğrafyanın ve İslam’ın en önemli neferlerinden biri olduğunu söyler^{###}. Ayrıca Türkiye Radyo ve Televizyon Gazetecileri Derneğinin 29.08.2018 tarihli “2017 yılı Medya Oscarları” ödül töreninde en iyi dizi oyuncusu ödülünü Abdülhamid Han rolüyle Bülent İnal’a, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan vermiştir^{\$\$\$}.

Yeni Bir Başlangıcın Hikayesi olarak *Kûtul’Amâre: Mehmetçik*

18 Ocak 2018 tarihinde ilk bölümü yayınlanan *Kûtul’Amâre: Mehmetçik* dizisinin konusu 1916 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun İngilizleri bozguna uğrattığı son büyük zaferi olarak kayıtlara geçen *Kûtul’Amâre Kuşatması*’dır. Tümgeneral Charles Vere Ferrers Townshend komutasındaki İngiliz birliklerinin teslim alınmasıyla kazanılan Kûtul’Amâre Zaferi, Çanakkale’nin ardından Birinci Dünya Savaşı’nın en büyük zaferi olma niteliği taşır. Halil Paşa’nın, İngiliz birliklerini 29 Nisan 1916’da teslim almasının ardından, “*Tarih bu olayı yazmak için kelime bulmakta müşkülata uğrayacaktır. İşte Osmanlı sebatının İngiliz inadını kırdığı birinci zaferi Çanakkale’de, ikinci zaferi burada görüyoruz*” sözleriyle Kûtul’Amâre Zaferi’ni duyurur. Zafer 1952 yılına kadar Kut Bayramı olarak kutlanmış, sonrasında ülkenin NATO’ya üye olmasıyla birlikte kutlamalar kaldırılmıştır. Bugün ise unutulmuş bir zafer tekrar hatırlatılmaya çalışılır. Devlet tarafından da 2016 yılı Kûtul’Amâre yılı ilan edilerek 100. yıl kutlamaları konferans, sergi ve anma törenleri düzenlenir. Dizi de bu *hatırlatmanın* etkili bir parçası olmuş ve zaferin 102. yıl dönümünde dizi yayına başlamıştır.

Ocak 2018’de TRT’de gösterilmeye başlayan dizinin izlenme oranlarına kısaca bakmak gerekirse; 2018 yılı sezon finali izleyici sayısı 3.22 reyting oranı ile 2.60 milyon kişiyi bulmuştur. En çok reyting oranı % 7.45 ve 6.02 milyon izleyici ile 18 Ocak 2018 tarihindeki bölümle, en düşük reytingi ise % 3.00 ve 2.42 milyon izleyici ile 19 Nisan 2018 tarihli bölümle almıştır. Ortalama reytingi ise % 4.58 ile 3.70 milyon izleyicidir^{****}. Benzer bir biçimde sosyal medyadaki

^{###} “Sultan Abdülhamid bugünde rehberimizdir”. Recep Tayyip Erdoğan’ın 11.02.2018 tarihindeki “2. Abdülhamid Han’ı Anlamak” adlı konuşması.
<https://www.youtube.com/watch?v=GDIKZoWr1Kk> (erişim tarihi: 18.04.2018)

^{\$\$\$} <https://www.rtgd.com.tr/> (erişim tarihi: 06.09.2018). Tören videosu için bkz.,
<https://www.youtube.com/watch?v=kzTaYAaEzjs> (erişim tarihi: 06.09.2018).

^{****} <http://www.reytingsonuclari.com/aylik-ve-haftalik-reyting-sonuclari-k14.html>
<https://www.dizisi.info.tr/mehmetcik-kutulamare/reytingleri/> (erişim tarihi: 13.06.2018)

takipçileri^{††††} de dikkat çekici olması, dizinin gösteriminden sonra da etkisinin sürdüğü bir göstergesidir.

Dizinin içeriği ise TRT'nin internet sayfasında kısaca şöyle anlatılmıştır:

“Mehmetçik Kütul'Amâre dizisi, Birinci Cihan Harbi'ne hazırlanan Osmanlı devletinde, tek hayalleri devletin yeniden dirilişi ve kurtuluşu olan, gönlünde vatan sevdasından başka bir şey bulunmayan Mehmet ve arkadaşlarının destansı hikâyesini konu alıyor. Darülfünun talebesi olan Mehmet, vatani için her türlü fedakarlığı ve çabayı göstermekten geri durmaz. Bu amaçla başında Süleyman Askeri Bey'in bulunduğu ve en kabiliyetli askerlerin seçildiği Osmancık Taburu'na katılıp cepheye gitmek için büyük bir mücadele gösterir. İhtişamlı bir devletin varislerine bıraktığı son destan olan Kütul'Amâre Zaferi'ni konu alan dizi, Mehmet karakterini merkezine alarak her anı heyecan, aksiyon ve derin duygularla yoğrulmuş hikâyesiyle seyirciyle buluşacaktır... Mehmet, başında Süleyman Askeri Bey'in bulunduğu Osmancık Taburu'yla birlikte Arap coğrafyasında büyük bir mücadele gösterecektir... Mehmet kahramanlıkları İngilizlerin oyunlarını bozacak ve Kütul'Amâre destanının mimarı olacaktır.

Aynı zamanda Osmanlı Devleti askerleriyle, İngiliz askerleri arasında çöllerde, dağ başlarında, nehirlerde yaşanan amansız mücadele tarihi kaynaklara dayanılarak anlatılacaktır^{††††}.”

Öncelikle diğer iki tarihi dizide de olduğu gibi bu dizi de *tarihi gerçekliğe dayandığı* iddiası ile başlar. Kurgu ya da hayal ürünü değil doğrudan tarihi belgelere dayandığı ifade edilir. Tarihi gerçeklik iddiası aslında bugünden bakışının sadece bir tarafını ifade edebilir. Ayrıca geçmişi yeniden kurgulayan güçlü olan özne (siyasi iktidar), kendi söylemini güçlendiren taraflarını ortaya çıkarır ve vurgular. Amacı milli kimliğin dayanak noktalarını ortaya koyarak bir kolektif anlayış inşa etmektir. Milli kimliği güçlendiren en önemli dayanak

^{††††} <https://www.instagram.com/mehmetcikdizisi/>; Diziyi instagramda 05.09.2018 tarihi 85.400 kişi takip ediyor. <https://www.facebook.com/mehmetcikdizisi/>; Diziyi facebookta 05.09.2018 tarihi itibarıyla 168.613 kişi beğenmiş ve 174.447 kişi takip etmiştir. <https://twitter.com/KutulAmareDizi> ; Dizinin twitter takipçileri ise 1.255 kişidir. Ayrıca dizinin birden fazla sosyal medya sayfaları vardır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda toplamdaki takipçi sayısının arttığı söylenebilir. Elbette takipçilerin birden fazla sosyal medya hesabı olduğunu da unutmamak gerekir.

^{††††}<https://www.trt1.com.tr/diziler/mehmetcik-kutulam-re> (erişim tarihi: 15.05.2018).

noktalarından ve unsurlardan birisi de yerlilik ve yurt (anayurt) algısıdır: *Her şeyden önce kimlik, yerli ve milli olmalıdır.*

3. Tarihi Yeniden Yazarak Kendini Tarihe Yazmak

Temsil, onu düzenleyen praksi maskeler.

Michel De Certeau (2009:5)

Geçmişin yeniden kurgulanması ve siyasi söylemin bunu neden siyasal bir araca dönüştürdüğü ve bunu popülist siyasi söylemde önemli bir odak noktası olarak aldığı sorunsalı üzerinden, bu dizilerdeki önemli bir ortak nokta, oluşturulmaya çalışılan toplumsal bir bütünlük algısı olduğu söylenebilir. Çünkü paylaşılan ve hatırlanan ortak bir geçmiş düşüncesi, bugünkü ve gelecekteki birlik ve bütünlüğün ön koşuludur.

Her üç dizide de karşımıza çıkan yurt, vatan, kimlik, inanç ve birlik meselesi, günümüzde de gündem de olan kavramsal tartışmalardır. Bugünkü siyasi söylemi güçlendiren araçlara dönüşmesinde de bu ortak kavramsallık oldukça önemlidir. Ayrıca ortak düşünme biçimi, siyasi popülizmin de bir aracı olarak kullanılır hale gelmiştir. Taggart popülizmi açıklarken özellikle anayurt ve yerlilik kavramlarını özellikle vurgular. Taggart'a göre popülistler kendilerini idealize edilmiş bir topluluk kavramı olan *anayurt* ile özdeşleştirirler. Ayrıca ideal toplumun bir diğer dayanak noktası ise *yerlilik* vurgusudur. Halk kavramının esnek, bükülgen niteliği halkı popülizmin önemli bir ögesi haline getirmekle birlikte, halka gönderme yapılmasının temel nedeni, popülist tahayyüle kök salan, üstünde erdemli ve homojen bir kitlenin yaşadığı zımnî bir *anayurt* anlayışıdır. Buna göre, tekil bir toprak parçası olarak tahayyül edilen anayurt, *tekil* bir nüfus gerektirir. Bu nokta aynı zamanda popülist söylemde neden halkın her zaman homojen bir kitle olarak tasavvur edildiğini de açıklamaktadır (Taggart, 2004:120-121; akt. Özçetin, 2018). Dönemin hakim söylemlerine baktığımızda geçmişe de gönderme yaparak, geçmişten bugüne güçlü köklere sahip olan bir devlet tahayyül edilir. Bugünün yerliliği ve milliliği geçmişteki köklere ve bu köklerin gücüne dayanır. Böylece güçlü bir geleceğin inşa edilebileceği anlayışı belirginleşir. Burada geçmişe yapılan vurguda, nostalji ile birleşen ve geleceği kuracak olan bir anayurt / vatan anlayışı vardır.

Yerlilik, Millilik, Etnik ve Dini Kimlik

Her üç dizinin içeriği olan konular, kaynaklık ettiği, referans verdiği konular tarihteki önemli dönüm noktalarına işaret eder. Hepsinde de bir kurtuluş, diriliş hikayesi anlatılır. Gerek dizilerin tanıtım metinlerinde gerekse içeriklerinde bunu doğrudan görmek mümkündür. Dizilerin siyasal söylemle iç içe olmasının bazı temel göstergeleri vardır: Dizilerin bir kamu kuruluşu olan TRT'de yayınlanıyor olması; siyasilerin konuşmalarında bu dizilere referans vermesi; siyasi gündemde de yer bulmaları; dönem siyasetçilerin dizi setlerini ziyaret etmeleri bu göstergelerden bazılarıdır. Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 2017 yılında yaptığı bir açıklamada, TRT'nin Diriliş dizisini yayınlanmadan önce kendisine gönderildiği ve bölümleri herkesten önce izlediğini söylüyor^{§§§§§}. Elbette burada Bakan'ın diziye olan ilgisi ve merakının yanı sıra üstü örtük bir denetleme mekanizması işleyişi de söz konusu olabilir. 2015 yılında dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu^{*****}, 2016 yılında Recep Tayyip Erdoğan⁺⁺⁺⁺⁺, dönemin başbakan yardımcısı Bekir Bozdağ'da 2017 yılında dizi setini ziyaret etmişlerdir⁺⁺⁺⁺⁺. TRT World televizyon kanalının tanıtım gecesinde konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan diziye yönelik olumsuz eleştirilere karşı Diriliş: Ertuğrul dizi ekibine hitaben; *"hiç kafanıza takmayın, yola devam edin. Bu millet sizi bağrına basmış, onlar bassa ne yazar basmasa ne yazar. Onların orada verecekleri şekli bir ödül önemli değil. Asıl önemli olan şu milletin gönlünü siz kazandınız ya, işte asıl mükafat, asıl ödül bu, mesele budur. Baki kalan bu kubbede hoş bir seda imiş meğer diyorlar ya, mesele bu"* açıklamasında bulundu. Torunlarının da dizinin izleyicisi olduğunu söyleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, *"gönülleri artık bu denli fethetmiş bir dizi bu, sıradan değil"* ifadesiyle diziye olan desteğini ortaya koymuş oldu^{§§§§§}.

Bu dizilerde geçmiş (olmuş bitmiş olan, yaşanmış olan) yeniden kurgulanır, hikayeleştirilir, kahramanlar mitlere, efsanelere dönüştürülür. Bu efsanelerin günümüzde de karşılık bulması sağlanır. Ertuğrul Bey, Abdülhamid Han bugünün en büyük siyasi gücüyle benzeştirilir. Mehmetçik ise bugün

^{§§§§§} İlgili haber için bkz.; <http://www.milliyet.com.tr/dirilis-in-bolumlerini-yayina-magazin-2412115/> (erişim tarihi: 13.06.2018)

^{*****} İlgili haberin videosu için bkz.; <https://www.youtube.com/watch?v=HDsdj2NaXdg> (erişim tarihi: 13.05.2018)

⁺⁺⁺⁺⁺ İlgili haberin videosu için bkz.; <https://www.youtube.com/watch?v=4oKOCVzg8aY> (erişim tarihi: 13.05.2018)

⁺⁺⁺⁺⁺ İlgili haberin videosu için bkz.; <https://www.youtube.com/watch?v=4HvOCg1gG-Y> Bekir Bozdağ: "Duydum başınız beladaymış, yardıma geldim". (erişim tarihi: 13.05.2018)

^{§§§§§} <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/61005/trt-world-kameralarinin-vizorunu-guceve-gucluye-degil-mazlumlara-ezilenlere-odaklamali.html> (erişim tarihi: 18.07.2018).

vatanın bekası ve milletin salahiyeti için hala mücadele eder. Geçmişin kahramanları bugün hala yaşamakta ve mücadelesini sürdürmektedir. Bu benzerlikleri doğrudan siyasi iktidarın kendisi yapmasa da sosyal medya gibi mecralarda bunun doğrudan ifade edildiği görülür. Hatta 24 Haziran 2018 seçimleri sırasında Lübnan asıllı İsveçli şarkı Maher Zain'in yapmış olduğu Hasat Vakti***** isimli şarkının sözlerinde geçen *Ertuğrul'dan ve Erdoğan'a* sözleri, diğer tarihi karakterlere ve Rabia söylemine yapılan vurgu oldukça dikkat çekicidir. Doktora çalışmasını Abdülhamid dönemi üzerine yapan tarihçi Emre Can Dağlıoğlu'a göre esas amaç, *Sultan'ı Erdoğan'la özdeşleştirerek günümüze tarihsel olmayan (ahistoric) göndermeler yapmaktan ibarettir. Zira dizide çok açık şekilde, sağ-revizyonizmin önümüze koyduğu 200 yıllık milliyetçilik dikotomisinde çöküşe yol açan Batıcılık serüveninden kısa süreli geriye dönüşü, İslamcı-millîci çabayı temsil eden bir Abdülhamid portresi resmedilmiştir. Bu tarih anlayışına göre, millîlik süreci, 1908'deki 'darbe'yle son bulmuş ve AKP iktidarına gelene kadar 100 yıllık bir gayri millîlik parantezi açılmıştır* (Dağlıoğlu, 2017). Geçmiş ve şimdi arasında kurulan bağlar, bu dizilere söylemin taşıyıcısı ve güçlendiricisi olarak siyasi bir araç rolü yükler. Burak Onaran'a göre bu dizi, geçmişini doğru aktarmadığı için ya da tarihi tahrif ettiği için değil (ki bunlar her kurgusal bir süreçte ortaya çıkan kaçınılmaz sonuçlardır), söz konusu tahrifatı geçmişe belirgin bir güncel politik kullanım değeri yüklemek üzere yaptığı için bir propaganda çalışmasıdır (Onaran, 2017:81).

Ekranlarda estetik bir algı yaratarak, siyasi söylem tarihselleşir, tarihi bir gerçeklik niteliği taşır, nesne(l)leşir. Dolayısıyla bugünün siyasi söylemini, pragmatist olan siyasetini gizleyerek tarihsel, geçmişten bugüne var olagelmiş, kökleri olan güçlü bir söylem olarak algılanmasını sağlar. Tek farklılık koşullara, zamana göre yeniden üretilen bir söylem olmasıdır. Bu dizilerin konusu olan tarihsel gerçekliğin sunulması ve yeniden kurgulanması, geçmişin durağan, kesin ve kalıplaşmış bir bilgiler bütünü olmaktan öte yeniden yazılması ve kurgulanmasıyla bugüne taşınarak güncelleşir. Gellner'e göre, insanları sınıflandırmanın doğal, Tanrı vergisi bir yolu olarak, uzun süre gecikmiş olsa da, fitri bir siyasi kader olarak millet bir mittir. Bazen eskiden beri var olan medeniyetleri milletlere dönüştüren, bazen de milleti sıfırdan yaratan, ama çoğu kez de eskiden beri var olan yok eden milliyetçilik ise, iyi ya da kötü olmanın ötesinde kaçınılmaz bir gerçekliktir (Gellner, 2008:47). Osmanlı İmparatorluğu Payitaht Abdülhamid ile Türk ve Müslüman toplumuna, Diriliş Ertuğrul ile en baştan bir Türk Yurdunun bir cihan imparatorluğunun nasıl kurulduğuna tanıklık

***** İlgili şarkının sözleri ve klip için bakınız;

<https://www.youtube.com/watch?v=p6HaiNjn95o> (erişim tarihi: 13.08.2018)

eden geçmişin mirasını aktarır. Kûtul'Amâre ile Batılı güçler karşısında geçmişin mirasını taşıyan ve koruyan Mehmetçiğin hikayesini, İmparatorluğun çöküşünden Cumhuriyet'in kuruluşuna doğru verilen kahramanlık mücadelesini izleriz. Ve bu, Gellner'in da yukarıda ifade ettiği gibi kaçınılmaz olan milliyetçilik gerçeğine vurgu yapar. Bu, ırkı ve dini referans alan, farklı olanı, kendisine benzemeyeni dışarda bırakan bir milliyetçilik algısıdır. Bu durum ise dönem siyasetinde sıkça zikredilen *yerlilik* ve *millilik* ifadelerinin tam karşılığına denk gelir. Yerlilik ve millilik gücümüz geçmişin mirası üzerine inşa olur.

Hikaye ve mitlerle dolu bu anlatıların sunulması, burada kurgulanan hikayelerin tarihselleşmesine (aslında bir ölçüde gerçek tarihin yerini alma etkisine, gücüne ve tehlikesine) neden olurken, tarihin yeniden yazılmasına ve böylece tarihinde metinleşerek bugüne taşınmasına neden olur. Kurgusal olan tarihsel bir nitelik, tarihsel olan ise yeniden üretilerek (yazılarak) kurgusal (kurmaca) bir nitelik kazanır. Paylaşılan tarihi anılar da bir mit biçimine dönüşebilir. Aslında modern öncesi pek çok halk için mit ile tarih arasındaki çizgi genellikle bulanık, belirsiz hatta yoktur (Smith, 2017:44). Dolayısıyla mitler ve tarihi gerçekler arasında birbiriyle kesişmeyen paralel bir çizgi vardır. Eliade'ye göre, mit, doğaüstü varlıkların ve eylemlerin öyküsüdür. Bu öykü kesinlikle gerçek ve kutsal kabul edilir. Mit, her zaman bir yaratılışla ilgilidir. Bir varlığın yaşama nasıl geçtiğini anlatmaktadırlar (Eliade, 1993:27) Malinowski'ye göre ise mitler, yalnızca var oldukları haliyle anlatılan bir öykü değil, yaşanan bir gerçekliktir ve mit bir simge değil nesnenin doğrudan ifadesidir; bilimsel bir ilgiyi doyurmaya yönelik bir açıklama değil, uzak geçmişteki bir gerçekliğin anlatı biçiminde yeniden yaratılmasıdır (Malinowski, 2000:97-99)

Georges Dumezil'e göre (2012), mitten romana geçişte (yani kurgusal olana geçişte, benzer biçimde diziler, sinema filmlerinde de), aynı yapılar ve işlevler yeniden üretilir. Ara evrelerde ise genellikle roman ile mitin arasında yani trajedide kendini tanımlamayı tercih eder. Edebi modellerin tarihselleştirilmesi, üretim süreçleri alanında kendini çok daha berrak ortaya koyar. Üretim mekanizmalarının tümünde görülen en belirgin özellik yerinden etmek, biçiminden etmek, görünümünden etmektir. Kısacası bu mekanizmaların tümü biçimleri bozmaya dayanır (Certeau, 2009:57). Benzer bir biçimde Paul Ricoeur'da tarih ve kurmaca arasındaki ilişkiyi ele alırken yeniden biçimlendirme (reformation) kavramından bahseder (2013:305). Dumezil ve Ricoeur'daki bu yeniden biçimlendirme sürecine göre değerlendirdiğimizde; Payitaht: Abdülhamid dizisi Cumhuriyet dönemi boyunca tanımlanan (olumsuz olarak) Abdülhamid algısını yıkar ve yeniden kendi ideolojik Abdülhamid algısını

kurar⁺⁺⁺⁺⁺. Böylece Abdülhamid bir kahramana, tüm anlatı ise siyasi bir mite dönüşür. Bu durum aslında tarihin, onu ele alan öznenin nasıl bir nesnesi olduğunun bir göstergesidir. Geçmiş (olmuş bitmiş olan) tek iken, onun ele alınışı, nesneleştirilerek bugüne taşınması tarihin çok yanlı bakışını bir göstergesidir. Certeau'nun da dediği gibi tarih, ele aldığı öznenin egemenliği altına girmiş bir "edebiyat" tır (Certeau, 2009:51). Bunu yaparken de kurgulama sürecinde istemediğini dışarda bırakarak, kendi kimliği çerçevesinde istediklerini ön plana çıkararak vurgular. *Kızıl Sultan*, kurucu, kahraman Ulu Hakan'a dönüşür. Onu *kızıl sultan* olarak tanımlayan siyaset, bu sefer de *ulu hakan* olarak tanımlar. Siyasi öznenin bakış açısı değiştikçe nesneleştirdiği geçmiş yorumlama, anlatma ve aktarma biçimi de değişir. Çünkü geçmişe bugünden bakmak, tarihi olayları ve olguları yeniden tanımlamayı, anlamlandırmayı gerektirir. Burada tarih ve kültür, bir kültür endüstrisi alanı olarak televizyon ekranında yeniden üretilir. Etkilenen, biçimlendirilen ve yönlendirilen içeriği ile aslında iktidar söyleminin önemli taşıyıcısı haline gelir.

Tüm bu dizilerde yerli ve milli kimliğin önemli bir bileşeni olarak "İslami" kimlik güçlü bir biçimde vurgulanmaktadır. Özellikle de Payitaht: Abdülhamid dizisinde, Abdülhamid en büyük mücadelesini İslam karşıtlarına vermektedir. Sultan, bir yıkımın içinde mücadele etmekte fakat gerek iç güçler gerekse dış güçler buna engel olmaktadır. Benzer bir biçimde ülke siyasetinin son dönemlerdeki en önemli mücadelesi tüm dünyadaki İslam karşıtı algıya yöneliktir. Bu noktada da izler kitle karşısında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ve Abdülhamid'in benzeştiren bir algıda söz konusudur.⁺⁺⁺⁺⁺ Tayfun Atay'ın diziyle ilgili yaptığı bir değerlendirmede; "*Abdülhamid Osmanlısı'nı değil, "Erdoğan Türkiyesi"ni izliyoruz aslında. Tıpkı üç yıldır "Diriliş Ertuğrul"da izlediğimiz gibi...*

⁺⁺⁺⁺⁺ Bu konuda Recep Tayyip Erdoğan'ın 10 Şubat 2018'de yaptığı II. Abdülhamid Han'ı Anlamak başlıklı konuşmasına bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=4y0aOBFji9g> (ilgili konuşma Abdülhamid Han'ın vefatının 100. yılında yapılan anma törenlerinde yapılmıştır ve Erdoğan, Necip Fazıl Kısakürek'in "*Abdülhamid'i anlamak her şeyi anlamak olacaktır!*" sözleriyle konuşmasına başlar.

⁺⁺⁺⁺⁺ Bu dizinin en önemli özelliklerinden ve etkilerinden biri Abdülhamid'in yerinde bugün Recep Tayyip Erdoğan'ı koyuyor olmasıdır. Payitaht dizisi aracılığıyla Erdoğan ve Abdülhamid özdeşleştirilerek "Türk Dizilerinin, Recep Tayyip Erdoğan'ı uluslararası siyasette başarıya götüren yumuşak bir güç unsuru" olarak tanımlanmıştır. Bu konu "dünyayı fetheden Türk dizileri" başlığı ile Fransız-Alman televizyon kanalı ARTE'de yapılan ve Nadia Daam'ın sunuculuk yaptığı "28 dakika: Ötekilerinin Televizyonu" adlı televizyon programında siyaset bilimciler, antropologlar ve sosyologlarla birlikte Payitaht dizisi üzerinden Erdoğan ve ülke siyaseti tartışılmıştır. Programın tamamı için bakınız; <https://sites.arte.tv/28minutes/fr/les-series-turques-la-conquete-du-monde-28minutes> (erişim tarihi: 21.03.2018).

Tıpkı yıllarca "Kurtlar Vadisi-Pusu"da izlediğimiz gibi..." (Atay, 2017) ifadesiyle tarihin siyasi söylemin nasıl bir aracına dönüştüğünü ortaya koyar.

Benzer bir biçimde dizide vurgulanan değerler, siyasi söylemde de karşılığını bularak ortak bellek ve kolektif kimlik anlayışını öne çıkarır. Bu nedenle dizinin doğrudan siyasi söylemin bir taşıyıcısı olduğu ve bu söylemi güçlendiren bir araca dönüştüğü söylenebilir. Elbette ortak kimlik ve inanç anlayışını güçlendirirken, karşıtını da koyarak gerçekleştirir. Dizi de özellikle ülke içindeki Musevi / Yahudi topluluklar karşı güçler olarak kurgulanır ve bu cemaatler hem ülke içinde hem de ülke dışında Payitaht'ın en büyük düşmanlarıdır. Hatta Abdülhamid'e yapılan suikast girişiminde "*vakit geldi*" ifadesi öncesinde, isyanı başlatan isyancının elinde Musevilüğün sembolü olan Davut yıldızının olduğu bir para vardır. Baş düşman olan karakter ise Teodor Herzl bir Yahudi'dir ve Büyük İsrail Devleti'nin kurulması için Osmanlı'ya karşı büyük bir mücadele içindedir. 32. Bölümde Herzl'nin Abdülhamid'den Yahudiler için toprak ister (*Herzl: Toprak istiyorum, Kudüs'te Yahudiler için toprak istiyorum. Rusya'da Avrupa'da ezilen halkım için Filistin'den toprak satın almak istiyoruz*). Abdülhamid ise Herzl ve Yahudilerin gerçek amaçlarının Nil ve Fırat arasında büyük İsrail devleti kurmak istediklerini ve yaşadığı sürece buna asla müsaade etmeyeceğini söyleyerek Herzl'i odadan kovar^{§§§§§§§}. 3. bölümde de Yahudilerin gizli olarak bir devlet kurma için gösterdikleri faaliyetleri izleriz ve İmparatorluğu yıkmak isteyen topluluklardan biri olduğunu anlarız. Benzer bir biçimde Batılı ülke topluluklarının oyunlarını bozan Abdülhamid, benzer bir biçimde İngiliz ve Rus elçilerini de odasından kovar. Bu durum ise *milli kimlik* ve karşıtını ortaya koyarak, kendi değer, algı ve içeriğini tanımlama çabası olarak değerlendirilebilir. Benzerini içeri alır, karşıtını dışlar. Böylece milli ve yerli olan kimliğin ana hatları çizilmiş ve tanımlanmış olur.

Edebiyat metinlerinde olduğu gibi, tarihsel anlatıları içeren kurgusal yapılarda ortaya konulan yani yeniden üretilen, biçimlendirilen alanlar, aynı zamanda ötekinin mantığının da icra edildiği alanlardır; aynıının mantığını hayata geçirdikleri ölçüde bütün bilimler, ötekinin mantığını saf dışı bırakmışlardır (Certeau, 2009:58). Vatan, millet, yurt, inanç gibi unsurlar üzerinden kurulan bu yapıların içerikleri, ikiliklere dayanır. Bu ikiliklerin taraflarında ise yabancı, düşman olanlar vardır: Aynı etnik kökenden olmayan, aynı inanca sahip olmayan, bu coğrafyaya dışardan gelen gibi. Tüm mücadele bu karşıtlıklar üzerinden kurulur. Aslında bugünkü siyasi mücadelenin de içeriği, bu karşıtlar olduğu algısı yaratılır: *Bizden olmayan bizi yok etmek için buradadır*.

§§§§§§§ |İlgili bölüm için bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=SjF8MalEJBA> (erişim tarihi: 13.06.2018).

Bu nedenle mücadele her zaman sürecektir. Diriliş Ertuğrul'da etnik ve dini kimlik etrafında oluşan bir karşıtlık görülür. Moğollar ve Tapınak Şövalyeleri'ne karşı bir mücadele vardır. Abdülhamid'de ise dış güçlerle işbirliği yapan Müslüman olmayan azınlıklarla mücadele edilir. *Kûtul'Amâre: Mehmetçik*'te ise mücadele edilen batılı devletler ve özellikle güçlü bir İngiliz Devleti vardır. Bir milletin doğuşu, kuruluşu ve ilerleme sürecinde düşmanları da aynı süreçte varlığını ortaya koymaktadır. Moğollarla ve Tapınak Şövalyeleri ile başlayan mücadele, İngilizlerle ve Batı toplumu ile devam etmektedir. Aynı mücadele günümüz siyasetinde de benzer bir biçimde devam etmekte, sadece isimler değişmektedir: *Din, vatan, millet uğruna bir mücadele.* Böylece kurgusal olan bilimsellik iddiasında olmadığı için bilimsel alandan ödünç aldığı gibi yeniden biçimlendirebilir ve kendi çıkarı doğrultusunda ona anlamlar katabilir.

Temsil ve Dil Aracılığıyla Aktarılan Söylem

Dil, söylemin önemli ve ilk taşıyıcısıdır. Dil söyledikleri ve söylemedikleri (bazen de söyleyemedikleri) bir söylem biçimi ve içeriği oluşturur. Dil, tümceyle birlikte, kendi kendisinin dışına yönelir: Bir şeyler üstüne bir şeyler söyler. Söylemin bir alıcıyı hedeflemesi durumu, onun olay özellikli ve diyaloglarla işliyor olması niteliğiyle aynı anda gerçekleşir. Alıcının hedeflenmesi söylemin oluşum sürecinin öteki yakasıdır. Olayın tam olarak gerçekleşmesi, sadece herhangi birinin sözü alıp karşısındakine seslenmesi değildir. Aynı zamanda, o kişinin yeni bir deneyimi dile taşıma ve bir başkasıyla paylaşma isteğiyle de dolu olmasıdır (Ricoeur, 2007:149). Dil ile başlayan söylemin sunumu, imge, resim, görüntü gibi görsellerle sürdürülür ve güçlendirilir. Bu görsellik, gündelik olaylarla zayıflatılmış dünya görüşümüze bir var olma artışı sağlama gücü verir (Ricoeur, 2007:154). Dolayısıyla tüm bu dil, yazınsal, görsel, semiyotik unsurlarla kurgulanarak yeniden biçimlendirilen unsurlar, yorum-bilimsel yöntemlerle çözümlenir. Tıpkı edebi ürünlerin biçim ve içeriğinin, özellikle dil üzerinden çözümlenmesi, medya mecralarındaki biçim ve içeriğin de hem dil hem de görsellik üzerinden çözümlenmesini gerektirir. Bu çözümlenme biçimi, metin içindeki çok katmanlılığı, çok sesli çözümlenmek, anlamak ve açıklamaktır. Böyle bir çözümlenme ise medya içeriğinin ekonomi-politik ve iktidar-söylem ilişkisini anlamayı ve açıklamayı mümkün kılar. İçeriğe iliştilenmiş olan söylem, doğrudan ideolojinin kendisidir. Burada söylemi ideoloji olarak tanımlamak, içerdiği çoklu/katmanlı göndermeleri ortaya çıkaran ve bu çoklu göndermelerin karmaşık yapısının egemenlik ilişkilerini nasıl devam ettirdiğini gösteren bir anlamlar bütünü ortaya çıkarmaya çalışmaktır (Thompson, 1984:198). Dolayısıyla söylem, dil içinde gizlenmiş olan ideolojiyi toplumsal alana taşır. Eagleton'un (1996:307) da söylediği gibi ideoloji bir dil meselesinden çok bir söylem meselesidir.

Söylem ve içerik analizlerindeki amaç somut metinler ve kullanılan, tekrar eden ifadeler üzerinden gizlenmiş olan ideolojiyi açığa çıkarmaktır. Metinlerde ve konuşmalarda kullanılan dil, sadece içerik olarak değil, biçimsel olarak da (seçilen kelimeler, ifadeler de) söylemin bir göstergesi ve taşıyıcısıdır. Bu kelime ve ifadeler, ideoloji için kuşatılmış alanlara dönüşür. Sadece kendi kullanımında ve tasarrufundadır*****. Her ideoloji ve söylem kendi dilini kuşatır, çevreler ve bu alanda söylemini sürdürür ve güçlendirir. Dil aracılığıyla aktarılan söylemi analiz edebilmek için ise söylemdeki metne ve metnin içeriğine bakmak gerekir. Dolayısıyla söz konusu dizilerde söylemi taşıyan dil ve temsil biçimleri dini bir temel etrafında oluştuğu görülmektedir. Yani metnin içeriği ve anlatımlar, bahsi geçen karakterler öncelikle dini kimliğe sonrasında ise milli kimliğe gönderme yapmaktadır. Bu durum ise söylemin dini ve etnik bir çerçevede kurgulandığının önemli bir göstergesidir.

Geçmişte yaşanmış olaylardan, tarihi ünlü karakterlerden ve din alimlerinden alıntılar yapması, onun muhafazakar, milli ve dini / İslami yönüne gönderme yaparak, bu kimlikler etrafında oluşturulan söylemine karşılık gelir. Diriliş Ertuğrul dizisinde yer alan karakterlerden biri olan İbn-i Arabi önemli bir İslam alimidir. İbn-i Arabi'nin 18. bölümde Ertuğrul'u anlattığı sahne ise Osmanlı'nın kuruluşu, İstanbul'un fethini de müjdeleyen oldukça dikkat çekici bir anlatıma sahiptir. Bir diğer önemli sahne ise dizinin televizyonda yayınlandığı zamanın dışında youtube kanalında yaklaşık 3 milyon kişi tarafından izlenen ve altına dikkat çekici yorumların da yapıldığı İbn-i Arabi'nin zikir sahnesidir. Aynı sahnede Ertuğrul'un kendisini karanlık, alevler içindeki kuyularda zincirlenmiş olarak gördüğü rüyası betimlenir. Benzer bir biçimde zikir sahneleri Payitaht: Abdülhamid'de de karşımıza çıkar (bkz. 1. ve 26. bölümler). Yine Kütul'Amâre: Mehmetçik dizisinde de zikir sahnelerini izlemek mümkündür (bkz; 4. bölüm). Bu bölümde Osmancık Taburu zikir eşliğinde Kütul'Amâre şehrine girer. En dikkat çekici sahneler ise dua sahneleridir. Diriliş'te de bu duaları sık sık izler ve dinleriz. Abdülhamid besmelesiz adım bile atmaz, kalemi eline besmele ile alır. Mehmetçik, her adımında dualarla hareket eder, sefere çıkar, mücadele eder. Benzer bir şekilde her üç dizide de dua, ibadet sahneleri, ayetlere referans veren konuşmalar oldukça sık izleyicinin karşısına çıkar.

Dini söylemin yanında bir diğer güçlü söylem ise etnik kimliğe (Türk kimliğine) yapılan vurgudur. Abdülhamid: *Türk, meydan okunduğunda meydana çıkar. Ya Devlet başa ya kuzgun leşe*" (48. bölüm). *Türk'e meydan*

***** Bu konuda Adalet ve Kalkınma Partisi dönemin siyasi söyleminin göstergesi ve taşıyıcısı olan kelime ve ifadeler için bakınız; Bora, Tanıl (2018), Zamanın Kelimeleri: Yeni Türkiye'nin Siyasi Dili, İletişim Yayınları.

okunmayacağını öğrenmek gerek (36. bölüm). Diriliş'in 111. bölümünde Ertuğrul'da Türk Destanını dinleriz. *Türk teslim olmaz; Türk'ün devleti yıkılmaz; Türk aç kalır, susuz kalır, lakin devletsiz kalmaz; Türk'ü bu topraklardan silmeye kim cüret ederse mezara; Devlet Türk'ün ruhudur ve her Türk bir devlettir; yeryüzünde bir Türk yaşıyorsa, bizim için bir devlet yaşıyor demektir;* gibi benzer ifadelere de oldukça sık rastlanır. Kûtul'Amâre: Mehmetçik dizisinde de *Ey Türk* diye başlayan hitaplar ve marşlar; *Türk askeri vatanından vazgeçmez* ifadeleri de oldukça sık izleyicinin karşısına çıkar. Tüm bu sözler ve ifadeler milli kimliği inşa etme ve güçlendirme sürecinin bir parçası olarak değerlendirmek gerekir. Kûtul'Amâre dizisi yayına başlamadan önce 2016 yılı Kûtul'Amâre mücadelesinin ve zaferinin 100. yıl dönümü olarak çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır. Benzer bir biçimde 2018 yılı da II. Abdülhamid Han'ın ölümünün 100. yılıdır ve birçok etkinlik ve anma törenleri düzenlenmiştir. Dolayısıyla ortak bir kimliğin oluşumunda anma günleri, etkinlikler oldukça önemli iken popüler kültür ürünleri de bunu güçlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkar. Buradaki yaygın söylem sadece bir alanda değil, toplumun tüm alanlarında varlığını sergileyen ve böylece daha da güçlenen bir biçime sahiptir.

Vatan, yurt gibi kavramlarla coğrafi olarak bir arada oluşu ifade eden anlatılarda, içeriğin ve söylemin genel çerçevesini oluşturur. Abdülhamid'i 33. bölümde imparatorluk topraklarının paylaşıldığı yeniden çizilmiş bir haritanın önünde izleriz. Bunun üzerine Abdülhamid "*savaş başlasın!*" emrini verir. Buna göre vatan toprağı, savunulması, uğruna mücadele edilmesi ve asla paylaşılmaması gereken bir yerdir. Bölümün devam eden dakikalarında ise Abdülhamid'in İngiliz elçiyi tokatladığı o ünlü sahne çıkar karşımıza. Diriliş Ertuğrul'da ise Anadolu, Türk'ün anayurdudur: *Her kuvvet bilir ki, Anadolu'ya hakim olmak, tüm cihana efendi olmak demektir. Anadolu şaha kalkar ise Türk İslam alemi ayağa kalkacaktır.*

Dizilerdeki söylemler, ifadeler ve bunların kurgulanmasıyla başarılı bir biçimde ilişkilendirilerek sunulması, izler kitle karşısında tesadüf ve sıradan olmayacak kadar etkili ve başarılıdır. Anlattığı hikayeler, olaylar, destanlar, kahramanlık öyküleri her ne kadar tarihten alıntılarla da olsa temsil ettiği şey *bugündür, bugünün siyasetidir.* Dizilerde temsil edilen düşünce ve siyaset, bugünün siyaseti ve söylemini doğrulamak ve güçlendirmek için kullanılan bir araçtır, fakat kendini gizler, mesaj kendini gizli olarak sunar ve farkında olmadan bilinçlerde yer eder. Kurgu aracılığıyla söz ve temsilin içeriği siyasi söylemle yüklenir, kodlanır. İzleyiciden de bu kodların alımlanması, çözülmesi istenir.

Dolayısıyla tarihsel bir anlatımın ortaya koyduğu gerçeklik, anlatılan hikaye aslında onu üreten öznenin söylemi, ideolojisidir. Yani iktidarın dilidir. Dolayısıyla hakikat, dil ile var olan arasındaki ilişkiyle kurulur ve iktidar ilişkilerine dayanan toplumsal-siyasal bir yapıdır. Gerçekliğin bilgisi, iktidar ilişkileriyle oluşur. Gerçekliğin ifade ettiği kavramlar, önermeler ve öyküler gerçekliğin içinde mevcut değildir; önce inşa edilmeleri gerekir. Geçmiş bile geçmiş olarak mevcut değildir, önce kavramsal olarak inşa edilmesi gerekir. Dolayısıyla, temsil edilen ve bilinen haliyle gerçeklik her zaman kavramsal olarak inşa edilmiştir ve söylemin bir ürünüdür. Buna göre gerçekçi bir temsil imkansızdır: *Gerçekliği temsil etmek için dilsel tertiplere başvurulduğunda gerçeklik de "kurmaca haline gelir, yani temsil bir tür kurmacaya dönüştürülür* (Lorenz, 2013:73) ve gerçeklik bugünün söylemiyle (bugünün iktidarıyla, iktidar ilişkileriyle) yeniden üretilir.

Bu üç dizideki temsil ve söz ile birlikte siyasi söylem pekiştirilir, güçlendirilir. Millet, vatan, etnik kimlik ve din vurgusu sıkça yapılırken, bunu geçmişten günümüze soya bağlı olarak aktarılır. Ecdat, kutsal olan, bağlı olunması gereken ve mirası korunan bir mittir: *Şimdi ecdadımız gibi dirileceğiz ya da yok olacağız (Ertuğrul)*.

Sonuç

Bu dizilerde sunulan tarih, bugünün siyasetinin çıkarları ve iktidar ilişkileri doğrultusunda yeniden üretilmiş bir tarihtir. Ana karakterler ve hikayeler etrafında olay örgüsünü oluşturur. Karakterler ve olaylar geçmişten alınmıştır ama ayrıntılar yeniden kurgulanır, biçimlendirilir ve yeniden üretilir. Mitler, efsaneler, kahramanlar bugünde yaşamaya devam eder ve böylece geleceğin mitleri, efsaneleri, kahramanları da bugünden tanımlanır. Geçmişin mirası bugünde kendine yaşam alanı açar ve bugünün gelecekteki yaşam alanlarını temin eder, geleceğin mirasını bugünden tarif eder. Geçmiş, bugün ve gelecek arasında kurulan bu ilişki diyalektik bir ilişkidir. Her bir an bir önceki anı, kurgulayarak (şimdi) dönüştürür. Bu, miras etrafında dönen bir döngüdür.

Lowenthal'e göre mirasın doğasında, bütün yapıp ettikleri ile bir zamanlar en önde olan ya da en iyi olduğunu söyleyerek, kendisine dair olanları yüceltip ötekileri dışlamak vardır (Lowenthal, 1997:239). Böylece miras kolektif bir gurur ve ortak bir amaç inşa eder; fakat bunu yaparken iyi çocuklar (*biz*) ve kötü çocuklar (*onlar*) ayrımını kullanır. İnanç mirası ve söylem mirası, bilhassa da eşsiz mirasımız risk altındaymış gibi görüldüğü zamanlarda, düşmanlığı kışkırtır. Yerleşik uzağı görememe rahatsızlığı anlaşmazlığı, çatışmayı artırır; cehalet ilişki kurmayı engeller. Kendi mirasımızın aşkıyla sarhoş olmuş, ötekilerin mirasına kör bir halde mukayeseden kaçınmakla kalmıyor, ötekinin

mirasının sağlayacağı faydalardan da mahrum kalıyoruz (Lowenthal, 1997:248-249). Uzağı görememe, geçmişe sarılarak güç almaya ve tarihi yeniden yazarak kendi geleceğini yazmaya, yön vermeye, geleceği de etkilemeye yani göremediği uzağı da kurgulamaya çalışır.

Bu diziler gösteriyor ki, ister tarih yazımında ister tarihin yazımının desteklediği anlayışındaki tarihi bilgiler ve hakikat iddiası, söylemin bir aracı ve ideolojinin taşıyıcısıdır. Söylemin kaynağı ve ideoloji değiştikçe gerçekliğin tarafı da değişir. Lowenthal'e göre "*geleceğe dair söyleyecek sözü olmayan, miras ile teselli olur*". Dolayısıyla geleceğin belirsiz, öngörülemez oluşu, geriye dönüp geçmişin kazanımlarıyla kendini avutur. Bir yandan da geçmişi istediği yönüyle kurgulayarak bir gelecek yaratmaya, gelecek üzerinde söz sahibi olmaya çalışır.

Geçmişe referans vererek kimlik, yurt/toprak, inanç üzerinden kurgulanan bir milli ve yerli kimlik algısı ve oluşumu yaratılmak istenir. Bu ise kolektif bir yapıyı ve hafızayı inşa eder. Böylece hakim iktidarın hem bugünü hem de geleceğini teminat altına alan ortak değerleri olan ve birlikte hareket etme gücüne sahip olmuş toplum yapısı kurulmuş olur.

Batılı olmayan toplumdaki kimlik tartışmalarını yeniden hatırladığımızda batılı olmayan toplumlarda kimlik, kendiliğinden ortaya çıkan ve kişinin tercihi olan bir durum değildir. Yani doğuştan bu kimliğe sahip olunur ya da olunmaz. Bu diziler ölçeğinde düşündüğümüzde (elbette dizilerin tarihi gerçeklere dayandığı iddiasını da göz ardı etmeksizin) gayrimüslim kimlikler ya da farklı mezhepler ve etnik kimlikler milli kimliğin parçalarından biri olabilir mi? Bu ise konuyla ilgili olarak merkezi tartışmalardan biridir. Zira bu çalışma kapsamında ele alınan dizilere ilişkin önemli eleştirilerden biri de "farklı kimlikler"e /azınlık kimliklerine dair olumsuz ve küçümseyici yaklaşımlar, ifadelerdir. Bu olumsuz konumlandırma ise hakim muhafazakar ideolojinin geçmişten günümüze doğru gelen temel söylem çizgisinin (ideolojisinin) bir temsilidir. Sonuç olarak milli kimlik algısı kurduğu ve kapsadığı ortak değer ve algılar üzerinden hareket ettiği gibi dışarda bıraktığı, dışladığı hatta olumsuzlayarak bir nefret duygusu yarattığı değer ve algılar üzerinden de hareket ederek var olur ve güçlenir. Kendi kimliğini milli olarak tanımlayabilmesi için milli olmayan, dışlayan unsurları da tanımlaması, göstermesi gerekir.

Sonuç olarak televizyon ekranları, milli kimliğin kurgulandığı böylece ortak belleğin oluşturulduğu bir mecraya dönüşür. Ayrıca dizilerin, hakim siyasetle aynı söylemi paylaşmaları, kamu kurumlarında yayınlanıyor olmaları, siyasetçilerin dizi yapım ve ekibiyle doğrudan ilişkileri, dizileri iktidara hizmet eden bir araca dönüştürmüştür. Bunu da hem aygıtın kendisine hem de ortaya konulan ürüne (içeriğe) müdahale ederek yapmaktadır. Bu müdahalenin ise baskı

aracılığıyla olmaktan öte daha çok yumuşak bir ideolojik yaklaşımla gerçekleştirir. Hatta içeriklerin kendi tarihsel bağlamından çıkarılarak, bükülmesi, bozulması gerçeklik ve kurgunun yer değiştirmesine neden olmuştur. Geçmişe (yaşanmış, bitmiş olana) duyulan özlemler ve vaadini gerçekleştirmek için *özne* tarafından bugüne taşınması, bunun kurgusal bir mecrada sunulması hakikat ile kurgusal olanın karışmasına neden olur. Bu ise gerçekliğini kaybetmiş bir tarih algısı yaratır. Olaylar efsaneye, karakterler kahramanlara dönüşür. Böylece mitoloji tarihin yerini alır.

Kaynakça

- ADORNO, T. (2011), *Otoriteriyen Kişilik Üzerine: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*. (çev. Doğan Şahiner), İstanbul: Say Yayınları
- ADORNO, T. (2007), *Kültür Endüstrisi*. (çev. Elçin Gen vd), İstanbul: İletişim Yayınları
- AKTULUM, K. (2015), "Romanesk Söylemin Tarihelleştirilmesi ya da Tarihi Yeniden Yazmak", *Bilig, Bahar 2015*, Sayı: 73, 1-16.
- ALTHUSSER, L. (2002), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ANDERSON, B. (2017), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri*. (çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.
- ASSMANN, J. (2015), *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ATAY, T. (2017), "Yok Böyle Abdülhamid, Var Böyle Erdoğan" *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mart 2017. http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/691620/Yok_boyle_Abdulhamid_var_boyle_Erdogan_.html (erişim tarihi: 27.06.2018).
- BAUMAN, Z. (2018), *Retrotopya*. (çev. Ali Karatay), İstanbul: Sel Yayıncılık
- BENJAMİN, W.(1993), *Son Bakışta Aşk*. (yay. haz. Nurdan Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları.
- BİLİS, A. E. (2013), "Popüler Televizyon Dizilerinden Muhteşem Yüzyıl Dizisi Örneğinde Tarihin Yapısökümü", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 45, 19-38.
- BORA, T. (2018), *Zamanın Kelimeleri: Yeni Türkiye'nin Siyasi Dili*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BOYM, S. (2009), *Nostaljinin Geleceği*. (çev. F. Burak Aydar), İstanbul: Metis Yayınları.
- CARR, E. H. (2018), *Tarih Nedir?*. (çev. M. Gizem Gürtürk), İstanbul: İletişim Yayınları.

- DACHEUX, E. (2012), "Kamusal Alan: Demokrasinin Anahtar Bir Kavramı". *Kamusal Alan* (içinde), DACHEUX, E. (çev. Hüseyin Köse), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. ss.13-27.
- DAĞLIOĞLU, E. C. (2017), "Osmanlı Tahtında Bir Polat Alemdar", *Agos Gazetesi* ,10 Mart 2017.
- DE CERTEAU, M. (2009), *Tarih ve Psikanaliz*. (çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul:İş Bankası Kültür Yayınları.
- DUMEZİL, G. (2012), *Mit ve Destan I : Avrupa Halklarının Destanlarında Üç İşlev İdeolojisi*. (çev. Ali Berktaş), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları
- ELİADE, M. (1994), *Ebedi Dönüş Mitosu*. (çev. Ümit Altuğ), Ankara:İmge Yayınları.
- EAGLETON, T. (1996), *İdeoloji*. (çev. Muttalip Özcan), İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- HABERMAS, J. (2004), "Kamusal Alan", *Kamusal Alan* (içinde). (der. ve çev. Meral Özbek), İstanbul: Hil Yayınları, ss.95-102.
- HALL, S. (2017), *Temsil, Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. (çev. İdil Dünder), İstanbul:Pinhan Yayıncılık.
- HORKHEIMER, M. (1996), *Akıl tutulması*. (çev. Orhan Koçak), İstanbul:Metis Yayınları
- LORENZ, C. (2013), "Senin Tarihin Sana, Beninki Bana: Tarihte Hakikat ve Nesnellik Üzerine Düşünceler", *Cogito*, Sayı: 73, 169-191.
- LOWENTHAL, D. (1997), *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge:Viking.
- MALINOWSKI, B. (2000), *Büyük, Bilim ve Din*. (çev. Saadet Özkal), İstanbul:Kabalıcı Yayınevi.
- MARCUSE, H. (1997), *Tek Boyutlu İnsan*. (çev. Aziz Yardımlı) İstanbul:İdea Yayınevi
- MARX, K. (2016), *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* (çev. Erkin Özalp), İstanbul:Yordam Kitap.
- MATTELART, A. (1979), *Multinational Corporations and the Control of Culture: The Ideological Apparatuses of Imperialism*, New Jersey:Humanities Press.
- ONARAN, B. (2017), "Payitaht Abdülhamid Vesilesiyle: Tarih-Kurgu-Propaganda", *Birikim Dergisi*, Sayı: 336, 76-81.
- OSKAY, Ü. (2010). *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- ÖZÇETİN, B. (2018), "Yeni Türkiye'nin Tarihle ve Kültürle İmtihanı: Diriliş Ertuğrul ve Gösterdikleri", *T24*, 5 Nisan 2018, http://t24.com.tr/k24/yazi/dirilis-ertugrul,1693#_ftn7 (erişim tarihi: 13.05.2018).
- RİCOEUR, P. (2007), *Zaman ve Anlatı: Bir / Zaman Olay Örgüsü Üçlü Mimesis*. (çev. Sema ve Mehmet Rifat), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları
- RİCOEUR, P. (2016), *Zaman ve Anlatı: Üç / Kurmaca Anlatıda Zamanın Biçimlenişi*. (çev. Mehmet Rifat), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları
- SENNETT, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- SMİTH, A. D. (2014), *Milli Kimlik*. (çev. B. Sina Şener), İstanbul:İletişim Yayınları.
- STEVENSON, N. (2008), *Medya Kültürleri*. (çev. B. Engin Aksoy), İstanbul:Ütopya Yayınevi.
- TAGGART, P. (2004) *Popülizm*. (çev. Barış Yıldırım), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- THOMPSON, J.B. (1984), *Studies in the Theory of Ideology*. Cambridge:Polity Press.